

Univerzita Palackého v Olomouci

Filozofická fakulta

Katedra bohemistiky

Slovanská legenda o sv. Vítu ve dvou verzích
Church Slavonic Legend of St. Vitus in Two Versions

Bakalářská práce

Kamil Machala

Česká filologie

Vedoucí práce: doc. Mgr. Miroslav Vepřek, Ph.D.

Olomouc 2015

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracoval samostatně a uvedl v ní veškerou literaturu, kterou jsem použil.

V Olomouci dne 20. dubna 2015

.....

Kamil Machala

Velmi rád bych na tomto místě poděkoval doc. Mgr. Miroslavu Vepřkovi, Ph.D., za jeho odborné vedení, čas strávený při konzultacích a vstřícný přístup při vypracování této práce.

Obsah

Úvod.....	5
1. Počátky slovanského písemnictví	6
1.1 Českocírkevněslovanské písemnictví.....	7
1.2 Církevněslovanské písemnictví v Sázavském klášteře	11
2. Jazyk staroslověnský.....	13
3. Legenda o sv. Vítu	16
3.1 Život sv. Víta	18
3.2 Oficium sv. Víta	18
3.3 Rozpravy nad místem vzniku legendy o sv. Vítu.....	19
4. Analýza Cyrilské verze legendy a Hlaholského zlomku o sv. Vítu.....	20
4.1 České jazykové prvky v legendě	20
4.2 Antroponyma.....	21
4.3 Toponyma.....	26
4.4 Analýza vybraných apelativ	27
5. Porovnání legend	30
5.1 Shodné části legendy	30
5.2 Rozdílné části legendy.....	31
5.3 Shrnutí porovnání legend	38
5.4 Biblické odkazy v textu	38
5.5 Shrnutí kapitoly o biblických citacích.....	43
Závěr	44

Úvod

Tato bakalářská práce se zabývá analýzou *Legendy o sv. Vítu*, a to přesněji *Cyrilské verze legendy*, jejíž vznik se klade pravděpodobně do 10. století, a *Hlaholského zlomku*, který představuje kratší verzi legendy a je zachován v opisu ze 14. století. Úvodní kapitoly této práce věnujeme přehledu slovanského písemnictví s přihlédnutím k českocírkevněslovanským památkám, mezi které se řadí právě i tato legenda. Dále uvádíme kapitolu věnující se staroslověnskému jazyku, následované kapitolami o samotné legendě o sv. Vítu se zaměřením na dobu a místo vzniku a pokusili jsme se shrnout stav bádání ohledně legendy a názory jednotlivých badatelů.

V druhé části práce se zaměříme na samotnou analýzu legendy, pro kterou jsme použili cyrilské edice obou verzí textu, které má ve své Antologii F. V. Mareš,¹ a českého překladu z knihy E. Bláhové a V. Konzala.² Po excerpce obou verzí cyrilské legendy jsme provedli komparaci s českým překladem, a také jsme srovnali obě verze cyrilské legendy mezi sebou. Analyzována byla slova, která jsou chápána jako bohemismy a také slova, která jsou méně nebo naopak více frekventovaná. Obě legendy jsme porovnali i z hlediska výskytů antroponym, toponym a apelativ. Ty jsme posléze analyzovali, u antroponym a toponym jsme se zaměřili na to, co daná slova označují, u apelativ na etymologii a frekvenci slov. Následným porovnáním obou verzí legendy, bylo zjišťováno, jaký je rozsah společných částí legend z hlediska tematického. Analýzu jsme rovněž zaměřili na identifikaci biblických citací v textu obou legend, k čemuž jsme využili *Bible svaté* v kralickém překladu³.

¹ MAREŠ, F. V.: *An Anthology of Church Slavonic Texts of Western (Czech) Origin*. Fink Verlag, Mnichov 1979.

² BLÁHOVÁ, Emilie – KONZAL, Václav: *Staroslověnské legendy českého původu*. Nakladatelství Vyšehrad, Praha 1976.

³ *Biblií svatá*. Biblické dílo v ČSSR. Praha 1969.

1. Počátky slovanského písemnictví

Slovanské písemnictví vzniklo v českých zemích spolu s příchodem Konstantina a Metoděje, kteří přišli šířit víru ze Soluně. Před jejich příchodem žádné slovanské písemnictví neexistovalo, i když příchod bratří nebyla první misie, která byla vyslána na Moravu. Na samém počátku 9. století přišli na Moravu příslušníci misie iroskotské, po nich se šíření křesťanství věnovalo duchovenstvo diecéze pasovské.⁴ Přelomový rok pro šíření křesťanství a vznik slovanského písemnictví je r. 862, kdy se kníže Rastislav obrátil na byzantského císaře Michaela III. s prosbou o nějaké učitele víry.⁵ Michal III. této žádosti vyhověl a roku 863 přicházejí na Velkou Moravu soluňští bratři, kteří, ovšem kromě křesťanství, přinesli na Moravu také nové písmo – hlaholici. Vytvořil ji sám Konstantin, a to za využití prvků řady dalších orientálních abeced, poté ihned začal do staroslověnštiny překládat evangelní texty. Bratři byli Řekové, ale vyrůstali v dvojjazyčném prostředí a slovanskou řeč znali jako svůj druhý mateřský jazyk.

Bratři nejsou známi pouze vytvořením písma, ale také stvořením prvního slovanského spisovného jazyka – staroslověnštiny. Později do ní přeložili texty biblické, právnícké, homiletické aj. Po smrti Konstantina (Řím, r. 869) a Metoděje (Morava, r. 885) jejich písemnictví nezaniklo, nýbrž se postupně vyvíjelo v dalších slovanských oblastech, mezi nimi též v přemyslovských Čechách až do konce 11. století. Staroslověnština jako bohoslužebný jazyk byla schválena r. 869 papežem Hadriánem II.

Existuje množství staroslověnských památek jednotlivých redakcí. Jejich výčet uvedeme v kapitole, která se věnuje staroslověnskému jazyku, v rámci jednotlivých redakcí staroslověnštiny. Zde uvedeme pouze ty texty, které vznikly na českém území v 10. a 11. století,⁶ více o nich uvedeme v následující kapitole. Mezi tyto památky patří: *Život knížete Václava (První staroslověnská legenda o svatém Václavu)*, *Knih o rodu a utrpení knížete Václava (Druhá staroslověnská legenda o svatém Václavu)*, *Život svatého Víta*, *Oficium sv. Víta*, *Život sv. Benedikta*. Dále jsou to legendy, které se však do Čech kladou jen ojediněle, *Legenda o sv. Ivanu*, *Život sv. Anastázie*, *Život sv. Jiří*, *Život sv. Štěpána*, *Život sv. Apolináře*. Řadíme zde i památky jiných literárních

⁴ VEČERKA, Radoslav: *Staroslověnská etapa českého písemnictví*. NLN, Praha 2010, s. 16.

⁵ Tamtéž, s. 18.

⁶ Tamtéž, s. 79-83.

žánrů. Těmi jsou *Besedy na evangelije, Něktoraja zapověď, Kánon ke cti sv. Václava, Oficia sv. Cyrila a Metoděje, Nikodémovo evangelium, Modlitba ke sv. Trojici, Hospodine pomiluj ny*. Dále jsou to texty, které jsou nedochované v opisech, ale jejich existence se předpokládá. Je to *Legenda o sv. Ludmile, Prology, Legenda o sv. Prokopu*. Předpokládá se i užívání *Života Konstantinova a Pochvalného slova Cyrila a Metodějovi*. V českých památkách můžeme nalézt také glosy a zlomky, mezi které řadíme *Pražské zlomky hlaholské* a *Glosy Jagićovy* a *Glosy Paterovy*. Většinu těchto textů vydal ve své antologii F. V. Mareš.⁷

1.1 Českocírkevněslovanské písemnictví

Originály staroslověnských památek jsou většinou nedoloženy, snad jen kromě několika textů, které jsou psány přímo českou redakcí církevní slovanštiny; je tedy potřeba tyto texty rekonstruovat. Obraz tohoto písemnictví se vytváří podle pozdějších opisů, ať už ruskocírkevněslovanských, charvátskocírkevněslovanských nebo srbskocírkevněslovanských. Sledované texty se kladou na české území z pohledu obsahového nebo z pohledu literárně formálních, mohli bychom je ale také rozdělit podle ohlasů, které zanechaly ve spisech latinských, popřípadě v jiných dílech církevněslovanské literatury.

Na českém území vznikala především díla, která bychom mohli nazvat životy svatých. Mezi nejvýznamnější památky tohoto druhu patří jednoznačně *Život knížete Václava* neboli *První staroslověnská legenda o svatém Václavu*. Tento text není legenda v pravém slova smyslu, neboť zde nenajdeme takové množství zázraků, ty zde nacházíme pouze ojedinele, především je to zázrak, při kterém nebylo možné smýt Václavovu krev ze stěn chrámu. Je to dílo kompozičně nesložitě a výrazově prosté, ale vzniklo s jasným slovesným umem. Radoslav Večerka píše, že po stránce jazykové se blíží *Životu Metodějovu*.⁸ Především je potřeba zmínit, že je to původní, nepřeložená skladba, která vznikla někdy v první polovině 10. století, tzn. brzy po zavraždění Václava. Ovšem nedochovala se nám v originále, ale pouze v pozdějších opisech z jiných redakcí, a to ve čtyřech charvátsko-hlaholských breviářích ze 14.–15. století,

⁷ MAREŠ, F. V.: *An Anthology of Church Slavonic Texts of Western (Czech) Origin*. München 1979.

⁸ VEČERKA, Radoslav: *Staroslověnská etapa českého písemnictví*. NLN, Praha 2010, s. 79.

v ruskocírkevněslovanském opise z 16. století a v několika dalších ruskocírkevněslovanských opisech z 16.–17. století.⁹

Podobnou památkou je *Knih o rodu a utrpení knížete Václava* neboli *Druhá staroslověnská legenda o sv. Václavu*, někdy také nazývána podle svého objevitele jako *legenda Nikolského*. Na rozdíl od *První staroslověnské legendy o sv. Václavu* je tato legenda překladem z latinské *Gumpoldovy legendy* a vznikla pravděpodobně jako legenda kanonizační. Staroslověnské znění legendy je v překladu doplněno a upraveno podle jiných pramenů, zejména podle latinské legendy *Crescente fide*. Podle Dušana Třeštíka musela být tato legenda přeložena už v sázavském klášteře, tj. někdy před rokem 1050, v této době už byla známa i na Rusi.¹⁰

Oproti *První svatováclavské legendy* má tento text doslova legendární ráz, je tedy legendou v pravém slova smyslu a je též psán složitým a zdobným stylem. Legenda vznikla na českém území asi kolem roku 1000 a byla původně sepsána hlaholicí, stejně jako *První svatováclavská legenda*, doložena je však až v cyrilských opisech, a to ruskocírkevněslovanských z 15.–16. století

Nesmíme zapomenout zmínit *Kyjevské listy*, u kterých je možný i původ velkomoravský. Tato památka je úplná, obsahuje orationes quotidianae, jichž se používalo po celý rok, a formulář na svátek sv. Klimenta s připomínkou sv. Felicity, slavené tentýž den.¹¹

Dále se do českého prostředí zařazují glosy, které jsou psány latinkou a směsicí českého a církevněslovanského jazyka. Jsou to *Glosy Vídeňské* (vznik kolem r. 1100) a *Glosy Svatořehořské* (konec 11. nebo počátek 12. století).

Další legendou je *Život svatého Víta* a *Oficium svatého Víta*, těmto legendám věnujeme samostatné kapitoly, viz níže.

⁹ VEČERKA, Radoslav: *Staroslověnská etapa českého písemnictví*. NLN, Praha 2010, s. 79.

¹⁰ TŘEŠTÍK, Dušan: *Slovanská liturgie a písemnictví v Čechách 10. století. Představy a skutečnost*. IN: *Svatý Prokop – Čechy a Evropa*. Nakladatelství lidové noviny, Praha 2006, s. 191.

¹¹ HAUPTOVÁ, Zoe: *Církevněslovanské písemnictví v přemyslovských Čechách*. IN: *Jazyk a literatura v historické perspektivě*. Ústí nad Labem 1998, s. 26.

Mezi další legendy, které vznikly na českém území, řadíme i *Život svatého Benedikta*. Tento text byl přeložen z latiny a je zachován v srbskocírkevněslovanském rukopise ze 14. století.

Podle Radoslava Večerky existují ještě další staroslověnské památky, u kterých se však český původ předpokládá jen ojediněle. Řadí sem *Život sv. Klementa*, *Život sv. Anastázie*, *Život sv. Jiří*, *Život sv. Štěpána* a *Život sv. Apolináře*.¹²

Zatím jsme uvedli pouze legendy, u kterých se předpokládá český původ, ovšem památek je mnohem více, a tak jako další uvádíme památky jiných literárních žánrů, mezi které patří např. evangelia, homilie aj.

Mezi těmito texty najdeme i sborník kázání papeže Řehoře Velikého, který se tradičně nazývá *Besědy na evangelije*, tento text je ze všech dochovaných staroslověnských kodexů, které byli kdy na českém i moravském území sepsány, nejrozsáhlejší. Je zachován v několika ruskocírkevněslovanských opisech z 13.–18. století.

Další památkou je text církevně-právní, tzv. penitenciál, neboli sborník kajicnických předpisů s názvem *Někatoraja zapověď*, který vznikl asi v 11. století, ale je zachován v pozdějším ruskocírkevněslovanském opisu ze 14.–15. století. Tato památka slouží jako důkaz, že v 11. století byla u nás silně zakotvena slovanská liturgie a existovala jistá skupina kněží-zpovědníků, kteří zřejmě neznali dobře latinsky.

Z liturgických textů uvedeme písňový *Kánon ke cti sv. Václava*, což je soubor hymnických skladeb, kterými se při církevních modlitbách oslavovaly činy a život sv. Václava. Jako i ostatní již zmíněné památky, také tato je zachováno v ruskocírkevněslovanském opise.

Mezi tyto památky jiných literárních žánrů řadíme i *Oficium sv. Cyrila a Metoděje*, což jsou latinské skladby, které se dochovaly v charvátsko-hlaholských breviářích ze 14.–16. století.

Také na českém území najdeme staroslověnské apokryfní texty. Ty jsou reprezentovány především *Nikodémovým evangeliem*, které bylo přeloženo z latiny a

¹² VEČERKA, Radoslav: *Staroslověnská etapa českého písemnictví*. NLN, Praha 2010, s. 80.

je zachováno v ruskocírkevněslovanských rukopisech ze 14. a 16. století a v srbskocírkevněslovanském rukopise z 15. století.

Do církevněslovanského písemnictví české fáze se kladou i modlitby, jednak je to *Modlitba proti ďáblovi*, která ovšem byla později rozpoznána jako památka velkomoravská a *Modlitba ke sv. Trojici*, která do českého prostředí zapadá například jmény českých svatých, jako jsou Václav, Vojtěch, ale i několika svatými, kteří nepatří na české území. Tato modlitba byla vytvořena nejspíše v 11. století a to v Sázavském klášteře, o kterém přinášíme informace níže.

A v neposlední řadě mezi tyto památky řadíme píseň *Hospodine, pomiluj ny*, která byla složena už ve staroslověštině a její původ se datuje do 10. století, autorství se připisuje někdy sv. Vojtěchovi, někdy dokonce i Cyrilu a Metodějovi. Radoslav Večerka o písni píše, že byla postupně silně bohemizována českými zpěváky, a to jak výslovnostně, tak i jazykově.¹³

Najdou se i takové texty, jejichž rukopisy ani opisy se nedochovaly, ale přesto očekáváme, že tyto texty vznikly. Jako první bychom zmínili *Legendu o sv. Ludmile*, která vznikla již v 10. století a byla sepsána přímo staroslověšsky. Vznik této legendy se datuje podle stop, které vystupují v latinské *Kristiánově legendě* a v ludmilské legendě *Fuit*, hlavně však podle existence ruskocírkevněslovanské *proložní legendy ludmilské*, která se nachází v ruskocírkevněslovanských *Proložích*, z nichž nejstarší pochází ze 13.–14. století. Dušan Třeštík píše, že překlad původní nezachovalé legendy byl sepsán také na Sázavě, ten se dostal spolu s dalšími českými legendami na Rus, kde byl posléze zkrácením upraven na *Prolog*.¹⁴

Dalším textem, jehož vznik předpokládáme, je *Legenda o sv. Prokopu*, u které máme zatím k dispozici pouze latinské legendy s tímto světce. Nejstarší latinská legenda je *Vita minor*, která se datuje do doby krátce po r. 1200, ovšem není jisté, jestli se opírala o nějaký staroslověšský text.

Podle Radoslava Večerky je dobře argumentovaný názor, že byl v českém staroslověšském písemnictví znám a používán text velkomoravského *Života*

¹³ VEČERKA, Radoslav: *Staroslověšská etapa českého písemnictví*. NLN, Praha 2010, s. 82.

¹⁴ TŘEŠTÍK, Dušan: *Slovanská liturgie a písemnictví v Čechách 10. století. Představy a skutečnost*. IN: *Svatý Prokop – Čechy a Evropa*. Nakladatelství lidové noviny, Praha 2006, s. 191.

Metodějova.¹⁵ Nejstarší opis této památky je zachován ve sborníku moskevského Uspenského chrámu z 12.–13. století, kde je v bezprostředním sousedství se staroslověnským překladem *Života sv. Víta*. Zřejmě byly do sborníku vloženy v té podobě a v tom pořadí, v jakém byli přineseny z Čech.

Mezi sporné památky patří *Levínský nápis*, který se zařazuje mezi cyrilské památky českého původu. Tento nápis najdeme na barokní zdi kostela Povýšení sv. Kříže ve městě Levín (odtud název *Levínský nápis*). Nápis je velmi dobře čitelný a jeho text zní „iisus chr(istos) vítěz“, písmena jsou rozmístěna v kruhu kolem figury Iva. Vznik cyrilského nápisu není dodnes přesně datován, pouze kámen, jako architektonický prvek je datován do 13. století.¹⁶

1.2 Církevněslovanské písemnictví v Sázavském klášteře

Sázavský klášter byl nejspíše založen sv. Prokopem r. 1032 a trval ve svém slovanském období až do r. 1096–1097, byl založen pro první komunitu zbožných eremitů. Stavba byla několikrát přestavována, ovšem nikdy nebyla dokončena, neboť byla za husitských válek přerušena a už se v ní nepokračovalo, dodnes se nepodařilo objevit celý klášterní objekt. Klášter jako takový fungoval do roku 1785, poté byl zrušen.

O životě v Sázavském klášteře se blíže dozvídáme z prokopských legend, a to ze staroslověnské *legendy o sv. Prokopu*, která se ovšem nedochovala, ale její sepsání předpokládáme, dále z latinských legend *Vita antiqua* (jedná se o jednu z verzí latinské prokopské legendy, tzv. *legenda Fejfalikova*, kterou *Vita antiqua* nazval Chaloupecký, jak píše Zoe Hauptová ve své studii, a ve které se dočteme, že klášter založil Břetislav)¹⁷, *Vita Minor* a *Vita Maior*. Z těchto legend se dozvídáme, že Prokop byl knězem slovanského obřadu, znal staroslověnské písmo a později se stal členem řádu benediktinů a opatem. Měl ženu a syna a veliký majetek, ale to vše opustil a usadil se v jeskyni. Víme, že Prokopův syn je jmenoval Vít a jeho synovec Jimram, ti se stali

¹⁵ VEČERKA, Radoslav: *Staroslověnská etapa českého písemnictví*. NLN, Praha 2010, s. 83.

¹⁶ HAUPTOVÁ, Zoe: *Církevněslovanské písemnictví v přemyslovských Čechách*. IN: *Jazyk a literatura v historické perspektivě*. Ústí nad Labem 1998, s. 12.

¹⁷ Tamtéž, s. 12.

po Prokopově smrti dalšími opaty kláštera, nejprve Vít a po něm synovec Jimram. Samotný Prokop byl kanonizován r. 1204.

Slovanští mniši byli několikrát ze Sázavy vypuzeni, bylo to za vlády Spytihněva r. 1055, a teprve po nástupu Vratislava na trůn r. 1061 byli povoláni zpět.

Emilie Bláhová ve své studii uvádí, že pouze čtyři památky českocírkevněslovanského písemnictví můžeme s jistotou vztáhnout k Sázavskému klášteru, a to přesněji *Život Benediktův*, *Modlitbu ke sv. Trojici*, *Druhou staroslověnskou legendu o sv. Václavu* a *Čtyřicet homilií na evangelia Řehoře Velikého*.¹⁸

První staroslověnská legenda o sv. Václavu byla podle Petra Sommera přepracována právě v Sázavském klášteře a stala se vzorem pro dvě ruské redakce.¹⁹

Mezi další památky, které mají dokládat podobu sázavské liturgie, jsou tzv. *Pražské zlomky*, které jsou součástí liturgické knihy opsané v Sázavském klášteře. Zachovaly se jako materiál v zadní desce *Svatovítské apokalypsy*, která vznikla někdy mezi lety 1059-1085, tato skutečnost poukazuje na možnost, že by *Pražské zlomky* vznikly mimo Sázavský klášter. Druhou takovou památkou je *Remešské evangelium*, které mělo vzniknout rukou ruského mnicha, jenž v Sázavském klášteře přebýval.

S literární stránkou Sázavského kláštera se dále spojují zejména *Legenda o sv. Benediktu*, *Modlitba ke sv. Trojici*, *Druhá staroslověnská legenda o sv. Václavu* a *Besedy sv. Řehoře*. Kromě původní legendistické tvorby se dále předpokládá překladová činnost, kdy se legendy latinské překládaly do staroslověnského jazyka.

¹⁸ BLÁHOVÁ, Emilie: *Literární vztahy Sázavy a Kyjevské Rusi*. IN: *Svatý Prokop – Čechy a Evropa*. Nakladatelství lidové noviny, Praha 2006, 228.

¹⁹ SOMMER, Petr: *Svatý Prokop. Z počátků českého státu a církve*. Vyšehrad, Praha 2007, s. 96.

2. Jazyk staroslověnský

Ještě před příchodem Cyrila a Metoděje na Velkou Moravu užívali Slované písma. Je to pochopitelné, neboť např. zápisy jmen a hospodářského rázu se objevují dříve, než byla realizována cyrilometodějská misie. Tyto zápisy se psaly buď latinkou, nebo neupravenou řeckou abecedou, ovšem užívání takového písma nesloužilo k položení základů žádného písma ani samotného písemnictví. Dnes se všeobecně ví, že jazykovým podkladem pro staroslověňštinu byla bulharsko-makedonská nářečí soluňského okolí.²⁰ Samotná staroslověňština byla uvedena do písemnictví v druhé polovině 9. století, spolu s ní bylo uvedeno i písmo – hlaholice a později i cyrilice, která vznikla na přelomu 9. a 10. století. Hlaholice je dochována ve dvou verzích – starší oblé a mladší hranaté. Někdy se ještě vymezuje speciální typ hlaholice „polooblé“ pro její nejstarší podobu vytvořenou Konstantinem, která se od ostatního písma liší například tím, že se „zavěšovala“ na horní linku řádku. Cyrilice je přejeté písmo řecké, které je doplněno o nové slovanské litery, které v řečtině nebyly. Josef Vašica píše: „Tato úprava se týkala především střídnic za praslovanské palatály k ’, g’, jež v soluňsko-makedonském dialektě zněly št ’ a žd ’, kdežto na Moravě c a dz.“²¹

Radoslav Večerka ve své knize píše: „Závažný je v otázkách o původu písma i fakt, že památky ukazující na přímou souvislost s naším územím (např. *Kyjevské listy* nebo *Pražské zlomky hlaholské*) jsou psány hlaholicí, kdežto existence cyrilice u nás je dosud sporná. Značnou váhu mají dále i fakta jazyková: nejstarší památky psané hlaholicí jsou totiž jazykově starobylejší, než nejstarší dosud známé památky psané cyrilicí.“²²

Charakteristickým rysem staroslověňštiny je i fakt, že cyrilice postupně vytlačila hlaholici. Vysvětluje se to někdy tím, že cyrilice byla prostě jednodušší, zřetelnější a lépe čitelná. Ovšem problém je mnohem složitější, hlaholice na našem území přestala existovat spolu se staroslověnským písemnictvím, a to na Moravě po zániku Velkomoravské říše a v Čechách po zákazu slovanské liturgie a vyhnání slovanských mnichů ze Sázavského kláštera (1097).

²⁰ VEČERKA, Radoslav: *Staroslověnská etapa českého písemnictví*. NLN, Praha 2010, s. 89.

²¹ VAŠICA, Josef: *Literární památky epochy velkomoravské*. Třetí opravené vydání, Vyšehrad, Praha 2014, s. 30.

²² VEČERKA, Radoslav: *Staroslověňština v kontextu slovanských jazyků*. Univerzita Palackého v Olomouci, Euroslavica, Olomouc-Praha 2006, s. 95.

Staroslověnštinu můžeme také nazývat jazykem církevněslovanským, tím se rozumí jazyk, kterým byly psány různé texty v období 10.–18. století v různých redakcích. Za staroslověnské památky se pokládají jen památky bulharsko-makedonského typu. Postupně se vytvořilo několik jednotlivých redakcí staroslověnštiny, jsou to staroslověnština české redakce (redakce se stala pramenem pro typ polský a charvátský), panonská a bulharsko-makedonské redakce, která se podílela na tvorbě různých typů, mezi které patří typ ruský, charvátský, středobulharský (v něm se nově rozlišuje typ bulharský a makedonský) a typ srbský.²³

Dále uvedeme jednotlivé redakce tak, jak jsou reprezentovány památkami, ty vybereme z práce Radoslava Večerky.²⁴ **Česká redakce** je reprezentována dvěma památkami, které jsou *Kyjevské listy*, jež ovšem představují spojující článek mezi staroslověnštinou velkomoravskou a českou, a také *Pražské zlomky hlaholské*. Dalšími památkami české redakce jsou *Glosy Jagičovy (videňské)*, *Glosy Paterovy (svatořehořské, resp. pražské)*. A například v polské písni *Bogurodzica dziewica* se objevuje stará čeština se staroslověnskými elementy.

Reprezentanty **staroslověnštiny bulharsko-makedonské redakce** dělíme na psané hlaholicí a psané cyrilicí. Mezi **hlaholské** texty patří *Codex Zographensis*, *Codex, Marianus*, *Codex Assemanianus (Evangeliiář Assemanův)*, *Psalterium Sinaiticum (Žaltář Sinajský)*, *Euchologium Sinaiticum (Modlitebník sinajský)*, *Clozianus (Glagolita)*. Tyto památky jsou označovány jako „velké“, ovšem existují také „malé“ památky, což jsou obvykle jen jednotlivé listy nebo zlomky. Mezi ty patří *Ochridské hlaholské listy*, *Bojanský palimpsest*, *Zografský palimpsest*, *Sinajský palimpsest*, *Rylské hlaholské listy*. Mezi texty psané **cyrilicí** patří *Savvina kniha*, *Vatikánský palimpsest*, *Codex Suprasliensis (Suprasl'skaja rukopis)*, *Eninský apoštol*. I mezi památkami psanými cyrilicí najdeme tzv „malé“ památky, sem *Listy Undolského*, *Chilandarské listy*, *Zografské listy*, *Makedonský (Hilferdingův) cyrilský list*.

K charvátské redakci řadíme tyto texty: *Hlaholské listy videňské*, *Bašćanska ploča*.

²³ VEČERKA: Radoslav: *Staroslověnština v kontextu slovanských jazyků*. Univerzita Palackého v Olomouci, Euroslavica, Olomouc-Praha 2006, s. 100-111.

²⁴ Tamtéž, s. 100-111.

Redakce panonská obsahuje pouze jeden text, a to *Frizinské zlomky*.

Jak už jsme psali výše, z bulharsko–makedonské redakce byly odvozeny i jiné typy staroslověnštiny. Jedním z nich je typ **ruský**, který je reprezentován především památkami psanými cyrilicí., mezi takové texty patří evangelia: *Ostromirovo evangelium*, *Ruská část „Savviny knihy“*, *Archangelské evangelium*, *Cyrilská část „Remešského evangelia“*, *Evangelní zlomky Kuprijanovské (Novgorodské)*, *Turovské listy*, *Mstislavovo evangelium*. Dále sem řadíme žaltáře: *Zlomky žaltáře Eugeniova*, *Byčkovův žaltář*, *Čudovský žaltář*, *Zlomky žaltáře Štuckého*. I zde uvádíme památky jiných žánrů, mezi které patří: *Novgorodské liturgické menologion* (tzv. služební mineje), *Puřatova minea*, *Minea Dubrovského*, *Antiochovy pandekty (Pandekty Antiocha)*, *Viktorovův list (Listok Viktora)*, *Sinajský paterik (Lug duchovnyj; Limonar‘)*, *Byčkovův Zaltostruj*, *Třináct kázání Řehoře Naziánského (13 slov Grigorija Bogoslova)*, *Sborník Svjatoslavův z r. 1073 (Simeonův)*, *Sborník Svjatoslavův z r. 1076*, *Život Kondratův*, *Živor Tekly*.

Staroslověnština redakce **středobulharské** a **srbské** jsou v památkách doloženy až od 12. století.

3. Legenda o sv. Vítu

Tato legenda se řadí mezi texty, které vznikly v českém prostředí, byla ovšem přeložena z latiny a dochovala se ve dvou verzích. Spolu s *První staroslověnskou legendou o svatém Václavu* je, z hlediska jazykového, v rámci českocírkevněslovanské literatury nejarchaičtější.²⁵

Sv. Vít se narodil kolem roku 297 na Sicílii v Itálii a zemřel kolem r. 304 v Římě, taktéž v Itálii. Je patronem Dolnosaska, Saska, Čech, Pomořan, Prahy aj., dále je patronem např. mládeže, lékárníků, sládků, pramenů, proti hysterii, němých a hluchých, pomocník v nouzi.²⁶

Kult sv. Víta byl do Čech přinesen patrně ze Saska, ale slavil se již dříve na Velké Moravě. Václav Ryneš ve svém článku píše, že by bylo možné počítat s tím, že někdy v době, kdy se Metoděj vrátil na Moravu (873), došlo k recepci několika světců, kteří již byli dříve uctíváni v sousedních zemích, a to včetně sv. Víta.²⁷ Drobné ostatky sv. Víta dostal darem od Jindřicha Ptáčníka již sv. Václav, ten nechal k počtě Víta vystavět na pražském hradě čtyřapsidovou rotundu. Ostatky sv. Víta získal i Karel IV., přesněji relikvii Vítovi paže, kterou uložil v chrámu, který měl být původně zasvěcen Panně Marii.²⁸

Vít patří k nejuctívanějším postavám církve. Kolem 150 míst dnes tvrdí, že vlastní Vítovi ostatky.²⁹ Světec je obvykle zobrazován jako chlapec a většinou se zobrazuje jeho mučednictví, např. kotel s vařícím olejem nebo mučednická palma. Často jsou s ním také zobrazováni jeho chůva a pěstoun.

Samotná legenda vypráví následující příběh:

Otec Víta, Hylas, jej přemlouval, aby se obrátil k modloslužbě, ovšem Vít tomu vzdoroval a obhajoval svého Boha. Když se o tom dozvěděl vladař Valerián, dal si Víta předvolat a začal i on přemlouvat Víta k modloslužbě. Když neuspěl, dal Víta

²⁵ BLÁHOVÁ, Emilie: *Literární vztahy Sázavy a Kyjevské Rusi*. IN: *Svatý Prokop – Čechy a Evropa*. Nakladatelství lidové noviny, Praha 2006, 227.

²⁶ SCHAUBER, Vera – SCHINDLER, Hanns Michael: *Rok se svatými*. Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří 1995, s. 295.

²⁷ RYNEŠ, Václav: *K počátkům úcty sv. Víta v českých zemích*. Slavia 35, Praha, 1966, s. 593.

²⁸ PRACNÝ, Petr: *Český kalendář světců*. EWA Edition, s. r. o., Praha 1996, s. 131.

²⁹ SCHAUBER, Vera – SCHINDLER, Hanns Michael: *Rok se svatými*. Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří 1995, s. 296.

zmrskat, avšak jakmile na Víta vztáhl ruku, ruka mu uschla. Vyzval proto otce, aby si Víta odvedl domů a tam ho přemluvil. Jakmile ovšem přišli domů, Vít se modlil, aby upevnil svou víru a vtom se rozžhnula místnost a jeho otec oslepl. Hylas přikázal služebníkům, aby ho odvedli do chrámu Diova, tam Vít řekl otcovi, že se uzdraví pouze, když uvěří v Krista, to se Hylasovi nelíbilo, ale nakonec ustoupil a je vyléčen.

Po této příhodě se Modestovi, Vítovu pěstounovi, zjeví anděl a řekne mu, ať vezme loďku, která by je převezla do jiné země, a poté se pomocí Krista dostali do země jménem Alectorium. Syn císaře Diokleciána byl sužován nečistým duchem a přál si, aby Vít k němu přišel. Dioklecián proto přikázal, aby přivedli Víta k němu a žádal po něm, aby uzdravil jeho syna. Ovšem Vít mu řekl, že pouze Kristus jej může uzdravit, ovšem i tak jej Vít uzdravil, ale když se mu to podařilo, chtěl po něm Dioklecián, aby se modlil a obětoval jeho bohům. To však Vít odmítl a příčinou toho bylo, že ho císař uvěznil a přikázal, aby na něj naložili sto čtyřicet liber železných závaží. Vít se ovšem při mučení modlil ke Kristu, Pán sestoupil a železa se rozpadla na prach. Když se to císař dověděl, dal přichystat arénu a vyzval Víta, aby opět obětoval jeho bohům. To Vít opět odmítl a tak dal císař rozkázat, aby naplnili kotel rozžhaveným olovem a smůlou a Víta do něj vhodili. Vít se v kotli stále modlil a Kristus mu pomohl a on tak vystoupil z kotle zcela bez úhony. Císař rozzuřen hněvem přikázal vypustit na Víta lva, ten však udělal před lvem rukou kříž a lev mu padl k nohám. Po tom všem rozkázal císař, již zcela naplněn hněvem, aby Víta, Modesta a jeho chůvu Krescencii natáhli na skřipce. Mučili je tak, že jim roztrhali všechny vnitřnosti, i zde se Vít nevzdával a žádal Boha o pomoc, ten se opět nad Vitem smíloval a pomohl jim, císař byl tedy poražen a sestoupil anděl, který je vysvobodil ze skřipců. Vít i s druhy se poté ocitli pod stromem, kde spočinuli navěky a jejich duše se ukázaly jako bílé holubice a po tři dny jejich těla ochraňovali orlové.

Dále legenda pokračuje líčením příběhu o Florencii, té se splášili koně a byla přitažena k řece, kde se zjevil svatý Vít chodící po vodě. Přála si od Víta vysvobození, ten jí řekl, že ji vysvobodí, pokud pohrbí a zaopatří jejich těla. Pohrbila tedy jejich těla na místě, kterému se říká Marián. Vít, Modest a Krescencie byli umučeni 15. června, v tento den se slaví i svátek sv. Víta.

3.1 Život sv. Víta

Tato verze legendy neboli *Cyrilská legenda o sv. Vítu*, nebo také „delší verze“, je *ruskocírkevněslovanský* opis, který je dochován v rukopisném sborníku moskevského Uspenského chrámu z 12.–13. století, který obsahuje i *Život Metodějův*. To, že se tyto památky nacházejí v těsném sousedství, může být důkaz o tom, že se předloha Uspenského rukopisu dostala do Ruska z českého prostředí. Tuto památku vydal A. I. Sobolevskij: *Mučenie sv. Víta v drevnem cerkovnoslavjanskom perevode*.³⁰ Ovšem překlad tohoto textu není bez chyb a místy je porušen opisovači, zároveň v textu najdeme paralely s překladem *Besěd sv. Řehoře a Nikodémova evangelia*. Jak píše V. Konzal a E. Bláhová ve své knize: „První vydavatel legendy svatovítské [...] doprovodil vydání latinským textem svatovítské legendy u bolladistického souboru *Acta Sanctorum*. Tato latinská podoba svatovítské legendy se ovšem od slovanského textu značně liší; L. Matějka však uveřejnil latinskou svatovítskou legendu z *Pasionálu záhřebského* (10.–11. stol.), textově velice blízkou legendě staroslověnské; také G. Kappel objevil v latinském kodexu vídeňském (13. stol.) a v dalším latinském kodexu cisterciáckého kláštera v Heiligenkreuzu (12. stol.) text, který se slovanským zněním shoduje téměř doslova.“³¹

3.2 Oficiu sv. Víta

Tato verze legendy je zkrácený výtah z *Cyrilské verze legendy*, který se zachoval v charvátsko-hlaholském breviáři z 14. století. Zlomek tvoří dva pergamenové listy velkého formátu, těchto listů se používalo jako účetních dokladů v první polovině 17. století a samotný text je psán hranatou charvátskou hlaholicí. Památku vydal J. Vajs: *Hlaholský zlomek nalezený v augustiniánském klášteře v Praze*.³² Fragment obsahuje kromě oficia sv. Víta a jeho družiny také úryvky z oficií sv. Jana Křtitele a sv. Barnabáše, a ještě další oficia, najdeme zde i modlitby, antifony a lekce. Konzal a

³⁰ SOBOLEVSKIJ, A. I.: *Mučení sv. Víta v drevnem cerkovnoslavjanskom perevode*. IN: *Izvestija Otdelenija ruskogo jazyka i slovesnosti Akademii nauk* 8, 1903, s. 278-296.

³¹ BLÁHOVÁ, Emilie – KONZAL, Václav: *Staroslověnské legendy českého původu*. Nakladatelství Vyšehrad, Praha 1976, s. 318.

³² VAJS, J.: *Hlaholský zlomek nalezený v augustiniánském klášteře v Praze*. IN: *Časopis Českého muzea* 75, 1901, s. 21-32.

Bláhová tvrdí, že fakt, že bylo officium zařazeno do breviáře, svědčí tomu, že byl napsán v Praze.³³

3.3 Rozpravy nad místem vzniku legendy o sv. Vítu

O původu legendy o sv. Vítu se vedou spory, zejména není jasné, na kterém území památka vznikla, zda na Velké Moravě nebo v Čechách.

Podle **Václava Ryneše** má svatovítská úcta v Čechách velkomoravské kořeny, tudíž podle něj legenda vznikla na Velké Moravě. Naproti tomu **Josef Vašica** klade původní nedochovanou verzi legendy do 10. století.³⁴ **Radoslav Večerka** se ve své práci a svém bádání nezmiňuje o století, ve kterém by mohla legenda vzniknout, spíše poukazuje na místo vzniku legendy, a tím jsou podle něj přemyslovské Čechy. Jak píše F. V. Mareš ve své studii,³⁵ do Čech 11. století klade vznik svatovítské legendy také **Miloš Weingart**. **František Čajka** ve své knize o církevněslovanské legendě o sv. Anastázii píše, že tato problematika stále zůstává předmětem dalšího bádání, ovšem zároveň píše, že se předpokládá, že k rozšíření kultu sv. Víta došlo v Čechách v 10. století.³⁶ **Miroslav Vepřek** vyjadřuje názor, že *Legendu o sv. Vítu* je třeba klást do starší etapy českocírkevněslovanského písennictví, zřejmě do 10. století.³⁷

³³ BLÁHOVÁ, Emilie – KONZAL, Václav: *Staroslověnské legendy českého původu*. Nakladatelství Vyšehrad, Praha 1976, s. 319.

³⁴ VAŠICA, Josef: *Staroslovanská legenda o sv. Vítu*. IN: *Slovanské studie*. Vyšehrad, Praha, 1948, s. 162.

³⁵ MAREŠ, F. V.: *Církevněslovanské písennictví v Čechách*. IN: *Cyrlometodějská tradice a slavistika*. Torst, Praha 2000, s. 301.

³⁶ ČAJKA, František: *Církevněslovanská legenda o svaté Anastázii*. Euroslavica, Praha 2011, s. 26-27.

³⁷ VEPŘEK, Miroslav: *Česká redakce církevní slovanštiny z hlediska lexikální analýzy*. Olomouc 2006, s. 147.

4. Analýza Cyrilské verze legendy a Hlaholského zlomku o sv. Vítu

4.1 České jazykové prvky v legendě

V legendách o sv. Vítu nacházíme hned několik bohemismů, tím podporujeme názor, že památka nejspíše vznikla v Čechách. Podíváme se na jednotlivé bohemismy z hlediska výskytu v legendách.

V cyrilské legendě *Život sv. Víta* výrazné bohemismy nenacházíme. Miroslav Vepřek ve své knize píše, že lexémy, které shromáždil, jsou většinou doloženy i v dalších textech. Je zde patrná např. germánská výpůjčka **БРАВЪ** – „brav“, řecká výpůjčka **КИЛИКЪ** – „hrubá vlněná tkanina“, **КРЪМИЛЬЦЪ** – „přestoun“, **ПОСОУЛИТИ** – „postarati se“. Dále Vepřek uvádí, že doložení některých lexémů je poněkud sporné a jedná se zejména o substantivum **ПРЪТЬВА** – „hrozba, výhrůžka“ – u něhož, jak píše, Miklošič uvádí nejasnou lokaci a Srezněvskij je dokládá pouze z ruského opisu *Cyrilské legendy o sv. Vítu*. Mezi další takové nejasné lexémy patří i substantivum **ОУТАЖАНИК** – „zásluha“ – ovšem toto substantivum je z *Hlaholského zlomku legendy*.

Miroslav Vepřek dále uvádí, že ve slovanské verzi legendy najdeme celkem čtyři lexémy, které můžeme označit za hapax legomena. Je to substantivum **БЪРЪНИЕ** „vření“, kompozitum **ЛЪЖЕОКЛЕВЕТАНИЕ** – „křivé, lživé obvinění“, substantivum **МЪЧЪТАТЕЛЪ** – „svůdce“; a verbum **ПРЪКРИЖИТИ** – „pokřizovati“, které je opět doloženo v *Hlaholském zlomku*, a které je tvořeno od substantiva križь, a to je spjato se západními Slovy a jižními Slovy západního obřadu.

Podle Vepřka musíme mezi lexikálními shodami vydělit latinismy z *Hlaholského zlomku*, které jsou spjaty s terminologií charvátskohlaholských liturgických knih. Jmenovitě se jedná o lexémy **БЕРЪШЬ**, **БИТАТОРИЯ**, **ОМИЛИЯ**, **ОРАЦИЯ**, které do samotného českocírkevněslovanského textu nepatří. Z ostatních lexikálních shod zaujmou především shody s *Nikodemovým evangeliem*, ze kterého můžeme uvést verbum **ОБЪРЪГАТИ** – „rouhati se, vysmívati se, tupiti“; verbum **ПРЪСИЛИТИ** – „přemoci“, dále adjektivum **НЕГРЪШЬНИЪ** – „nehřešící, nevinný“; které je doloženo pouze ze slovanské *legendy o sv. Vítu*, *Nikodemova evangelia* a *Besěd sv. Řehoře*

ovšem u jiných prací toho adjektivum nenacházíme. Zajímavé je doložení substantiva **игрище**, které je v *Životě sv. Víta* doloženo ve významu „hřiště, místo pro hry, amfiteátr, aréna“, zatímco v *Druhé staroslověnské legendě o sv. Václavu* je doloženo ve významu (přesněji v plurálu **игрища**) „hry, zábavy“.³⁸

František Čajka uvádí k těmto slovům ještě další a to **молити** – „prositi“, které je za latinské *adorare* a **чистъ** – „čistý, neposkvrněný“, které je za latinské *securus*.³⁹

Zoe Hauptová přidává k těmto slovům ještě lexém **рѣчь** – „řeč, mluva“, které je za latinské *causa*.⁴⁰

4.2 Antroponyma⁴¹

Ve dvou verzích legendy o sv. Vítu je celkem obsaženo 26 jmen. Sedm antroponym, která se nacházejí pouze v krátké verzi, představují hlavní hrdiny příběhu. Zbylých devatenáct jmen, která jsou pouze ve verzi dlouhé, označují postavy vedlejší. Četnost těchto jmen je uvedena v grafu na konci kapitoly.

V krátké verzi to jsou konkrétně tato jména: **диоклитіанъ** – Dioklecián – byl římský císař v letech 284-305. Pocházel z Dalmácie z nízkého rodu, ale považovali ho za dobrého vojáka, který se domohl císařské hodnosti. Když se vracel z Persie, vítězné vojsko ho zvolalo císařem.⁴² Dalším jménem, které nacházíme v legendě, je **аркорулъ** – Herkules – toto latinské jméno označuje největšího řeckého hrdinu Hérakla.⁴³ Důležitou postavou v legendě je **илажни** – Hylas – o kterém toho není moc známo, zřejmě tedy vystupuje pouze v této legendě. Jediné, co o něm víme, je obsaženo v samotné legendě, a to, že to byl otec Víta, který se ho snažil obrátit na pohanskou víru, to se mu ovšem nepodařilo, a tak mnohé pro svého syna vytrpěl. Podle

³⁸ VEPŘEK, Miroslav: *Česká redakce církevní slovanštiny z hlediska lexikální analýzy*. Olomouc 2006, s. 147-148.

³⁹ ČAJKA, František: *Církevněslovanská legenda o svaté Anastázii*. Euroslavica, Praha 2011, s. 25.

⁴⁰ HAUPTOVÁ, Zoe: *Církevněslovanské písemnictví v přemyslovských Čechách*. IN: *Jazyk a literatura v historické perspektivě*. Ústí nad Labem 1998, s. 34.

⁴¹ Všechna jména, která jsou zde uvedena, jsou napsána v rekonstruovaném tvaru dle *Slovníku jazyka staroslověnského*.

⁴² *Slovník antické kultury*. Nakladatelství Svoboda, Praha 1974, s. 153.

⁴³ Tamtéž, s. 252.

Bláhové a Konzala nám staroslověnské „ot oc(a) Ilažie“ ukazuje zajímavou hláskovou změnu, typickou pro českou podobu cizích jmen (Jesus-Ježíš, Blasius-Blažej apod.). *Hlaholský zlomek* tento český rys nezachoval (jméno má podobu „Ilasii“).⁴⁴ V legendě se vyskytují i antičtí bohové. Jedním z nich je i **ЮВЪИ** – Jupiter – řecky Zeus, který byl nejvyšším a národním řeckým bohem, tzv. vrchním správcem světa.⁴⁵ Významným jménem v textu je i jméno **ХРИСТЪ** – Kristus – toto jméno pochází z řeckého *Christos*, což je překlad hebr. *Mašíačh*. Výklad tohoto jména znamená „Mesiáš“ nebo také „Pomazaný“. Tento přívlastek se začal přesouvat na očekávaného budoucího krále, který měl ve službě Hospodinovi znovuzříditi i vnitřně obnovit pospolitost Izraele a zároveň přivodit nový věk v celém vztahu Boha k člověku. Slovo „Pomazaný“ se tak stalo názvem pro postavu spasitele, který byl zejména v pozdějším židovství předmětem nadějného očekávání.⁴⁶ Další postavou, kterou zde nalzáme, je **ВАЛЕРІАНЪ** – Valerián – o tomto císaři víme pouze to, co je uvedeno v samotné legendě, tedy to, že to byl vladař, ovšem blíže určený není. Hlavním jménem v legendě je **ВИТЬ** – Vít – hlavní hrdina této legendy, byl to asi sedmiletý chlapec, který za víru v Krista je mučen a následně zabit.

V dlouhé, *Cyrilské*, verzi legendy nalezneme celkem 26 jmen, ovšem sedm jmen je stejných jako v krátké verzi, proto uvedeme jen devatenáct zbývajících jmen, která se nalzájí pouze v delší verzi. Jsou to jména: **АБРААМЪ** – Abrahám – byl to praotec Izraelitů, první z velkých biblických patriarchů.⁴⁷ Dalším jménem, které nalezneme v dlouhé verzi, je **АНЪТОНИИ** – Antonius – který byl římským císařem. Jde zde o postavu blíže neznámou, augustem ani cézarem nebyl tehdy nikdo toho jména, mohlo by jít případně o jméno nějakého prefekta. Záhadnou postavou a jménem je v legendě **АРΟΥВАНЪ** – Arfa – jedná se zde pravděpodobně o zkomoleninu jména Mars a Vesta do jediného femininního tvaru.⁴⁸ Dalším jménem v pořadí, které ve svatovítské legendě nalezneme, je **АРОНЪ** – Áron – syn Amrama a Jochebed z pokolení Lévi. Stal se mluvčím a pomocníkem Mojžíše při vyvedení izraelského lidu z Egypta.⁴⁹ Dalším

⁴⁴ BLÁHOVÁ, Emilie – KONZAL, Václav: *Staroslověnské legendy českého původu*. Nakladatelství Vyšehrad, Praha 1976, s. 359.

⁴⁵ NOVOTNÝ, Adolf: *Biblický slovník A-P*. Kalich – Česká biblická společnost, Praha 1992, s. 314.

⁴⁶ Tamtéž, s. 356.

⁴⁷ Tamtéž, s. 5.

⁴⁸ BLÁHOVÁ, Emilie – KONZAL, Václav: *Staroslověnské legendy českého původu*, s. 340.

⁴⁹ NOVOTNÝ, Adolf: *Biblický slovník A-P*. Kalich – Česká biblická společnost, Praha 1992, s. 41.

z antických bohů je **АРТЕМЬ** – Artemida – dcera Dia a Léty; jejím dvojčetem byl bůh Apollón. Byla pokládána za panenskou ochránkyni matek.⁵⁰ Jedním ze starozákonních jmen, které se zde vyskytují je i **ДАВИДЪ** – David – který byl druhým králem izraelským, sjednotitelem pokolení izraelských a také praotcem Ježíše.⁵¹ V legendě se nachází i jméno **ИЛИИЪ** – Eliáš – jeho jména znamená „Hospodin je Bohem“. Byl to první Tesbitský, nejvýznačnější prorok izraelský za králů Achaba a Ochoziáše. Podle některých pocházel z Tesby v Galileji, ale byl obyvatelem Galádským. Už svým zevnějškem vzbuzoval pozornost, nosil pověstný plášť, do něhož zavinoval svou tvář v dobách prorockého vzrušení, a kožený pás, jímž byl přepásán. Byl zástupcem starší školy prorocké⁵² a v židovské tradici byl považován za pomocníka v nouzi, neboť zázračně nasýtil chudou vdovu a vzkřísil jejího syna a vyprosil déšť.⁵³ O jméně **ФЛОРЪНОВИЯ** – Florencie – toho nevíme příliš mnoho. Víme pouze to, že to byla ctihodná žena, které se strhly koně, když se blížila k vodě, tehdy se jí zjevil sv. Vít a ona ho poprosila o záchranu. Ten jí řekl, že když zaopatří a pohřbí jejich těla (Víta, Modesta a Krescencie), bude zachráněna od zjevného utonutí. Poté co byla zachráněna, zaopatřila těla a pohřbila je. Následujícím biblickým jménem, které zde nacházíme je **ИСААКЪ** – Izák – jeho jméno by se dalo vyložit následovně: „On (Bůh) se směje“, nebo „smíšek“.⁵⁴ Izák byl synem Abraháma, kterému se narodil, když bylo Abrahámovi sto let. Izák se stal nástrojem Abrahámovy zkoušky víry, kdy měl být obětován jako důkaz věrnosti a oddanosti Abrahámovy víry. Bůh jej nakonec ušetřil, neboť spatřil, že Abrahámová víra je pevná. Dalším jménem, které nacházíme v legendě je **ИЯКОВЪ** – Jákob – syn Izákův a Rebeky. Jeho život ukazuje, jak kázní a milostí si Bůh vede svoje vyvolené k svým cílům.⁵⁵ Jedním z větších biblických jmen, která nacházíme v legendě, je **ИОВЪ** – Job – syn Izachara.⁵⁶ Jobovi je v Bibli věnována samostatná kniha, která vypráví o jeho zkoušce víry, kdy jej Bůh zkouší smrtí dětí, chudobou a nemocemi, Job se o přes tyto útrapy své víry nevzdává. Další antickou bohyní, která se nalézá v textu, je **ЮНОВЕМЪ** – Juno – královna bohů, která vynikala takovou krásou, že mohla soupeřit s Venuší i Minervou a zároveň zasahovala do všech oblastí lidského života.⁵⁷ Jednou z dalších hlavních postav příběhu je i

⁵⁰ NOVOTNÝ, Adolf: *Biblický slovník A-P*. Kalich – Česká biblická společnost, Praha 1992, s. 75-76.

⁵¹ Tamtéž, s. 116.

⁵² Tamtéž, s. 149.

⁵³ BLÁHOVÁ, Emilie – KONZAL, Václav: *Staroslověnské legendy českého původu*, s. 343.

⁵⁴ NOVOTNÝ, Adolf: *Biblický slovník A-P*. Kalich – Česká biblická společnost, Praha 1992, s. 255.

⁵⁵ Tamtéž, s. 270.

⁵⁶ Tamtéž, s. 302.

⁵⁷ *Slovník antické kultury*. Nakladatelství Svoboda, Praha 1974, s. 296.

КРЪСТЪАНЪЦИЯ – Krescencie – její jméno souvisí pravděpodobně s jejím posláním péče o fyzický růst nemluvněte – latinské „crescere“ znamená růst.⁵⁸ Jinak o ní víme pouze to, co je uvedeno v legendě, a to, že to byla chůva sv. Víta a byla, spolu s ním a s Modestem, mučednický usmrcena. Další bohyně, se kterou se v legendě seznamujeme, je **МИНЕРЪВА** – Minerva – panenská bohyně moudrosti, která byla především učitelkou veškerých řemeslných prací, nejen žen, ale i mužů; byla i učitelkou lékařství.⁵⁹ Další významnou postavou v legendě je **МОДЕСТЪ** – Modest – jeho jméno znamená uměřenost, umírněnost, rozvážnost, skromnost, sebeovládání, kázeň a mravnost vůbec. Jeho postava má v legendě vysloveně legendární ráz,⁶⁰ to znamená, že ve vyprávění o Modestovi jsou přítomny všechny prvky, které legenda má obsahovat,⁶¹ konkrétně to lze sledovat na příkladu ze samotné legendy. Hylas vyslovil prosbu k Modestovi, aby se postaral o Víta a zařídil, aby Vít již nevzýval svého Boha. Modestovi se poté zjeví anděl a řeknu mu, aby vzal Víta a odplul do jiné země. Tam je Modest spolu s Vitem a Krescencií mučen pro svou víru, a také pro to, že pomáhali Vítovi. Modest, stejně jako samotný Vít, tedy skončil mučednickou smrtí. Dalším jménem, které v legendě nalezneme, je **МОИСИ** – Mojžíš – což byl prostředník staré smlouvy, skrze něj Hospodin vyvedl svůj lid z Egypta. Jméno Mojžíšovo obsahuje hlubokou teologickou zvěst: Ten, jehož Hospodin zachránil z vod, stává se zachráncem lidu, vytahuje jej ze zahynutí a smlouvou sinajskou mu zprostředkuje nový život.⁶² V legendě nalezneme i jméno **ТОБИЯ** – Tobiáš – které znamená „Hospodin je dobrý“. U toho jména se objevuje hned několik výkladů, ovšem všechny jsou spojeny s Izraelem. Jeden z těchto výkladů vypráví, že Tobiáš byl služebník Ammonitský, který měl zjevnou účast v brojení Sanballatově proti znovuvybudování a opevnění Jerusalema.⁶³ V legendě je zmíněn i nejvyšší antický bůh, jehož jméno se vyskytuje i v *Hlaholském zlomku*, ale tam je uveden pod jménem Jupiter. V *Cyrilské legendě* je nazván jako **ΖΕΥΣ** – Zeus – který byl nejvyšší bůh a spolu s ostatními bohy sídlil na hoře Olymp. Jeho otcem byl titán Kronos, kterého spolu se svými dvěma bratry svrhl a uvěznil v Tartaru.⁶⁴ Posledním jménem v našem výčtu je **СОУСАНА** – Zuzana – jejíž jméno znamená Lilie. V tomto textu se pravděpodobně jedná o

⁵⁸ BLÁHOVÁ, Emilie – KONZAL, Václav: *Staroslověnské legendy českého původu*, s. 339.

⁵⁹ *Slovník antické kultury*. Nakladatelství Svoboda, Praha 1974, s. 389.

⁶⁰ BLÁHOVÁ, Emilie – KONZAL, Václav: *Staroslověnské legendy českého původu*, s. 339.

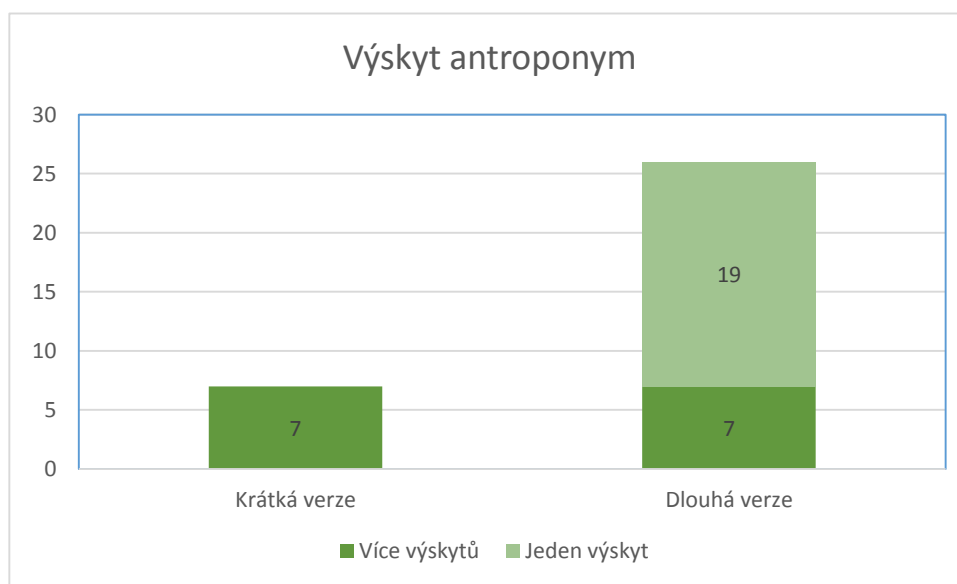
⁶¹ Legenda je veršovaný útvar náboženské povahy, vyprávějící o skutcích, životě, zázracích a mučednictví světců.

⁶² NOVOTNÝ, Adolf: *Biblický slovník A-P*. Kalich – Česká biblická společnost, Praha 1992, s. 443.

⁶³ NOVOTNÝ, Adolf: *Biblický slovník A-Ž*. Kalich – Česká biblická společnost, Praha 1992, s. 1104.

⁶⁴ *Slovník antické kultury*. Nakladatelství Svoboda, Praha 1974, s. 684-686.

starozákonní Zuzanu, jejíž příběh je obsažen v apokryfech⁶⁵ v Proroctví Daniela proroka jako třináctá kapitola. Tento příběh vypráví o ctnostné Zuzaně, která byla neprávem nařčena z cizoložství, byl proto odsouzena k smrti, a tak volala k Hospodinu, aby jí pomohl. Ten jí vyhověl a poslal jí na pomoc Daniela, který na poslední chvíli prokázal její nevinu a Zuzanu tím zachránil od jisté smrti.

⁶⁵ Vykytuje se několik výkladů apokryfů. Jedním z nich je, že apokryf je text, který do biblického textu nepatří, ale svou povahou se mu blíží. S tímto tvrzením budeme pracovat.

4.3 Toponyma⁶⁶

V krátké verzi legendy nenajdeme ani jeden místní název, není tu blíže určen čas ani místo děje, oproti tomu se v dlouhé verzi nalézají hned sedm zeměpisných názvů.

Jako první název uvádíme **АЛЕФАРИΟΥΜΖ** – Alectorium – zde převádí slovanský text latinský název na podobu „Alefarium“.⁶⁷ O této zemi toho mnoho nevíme, víme pouze to, co je uvedeno v dlouhé verzi legendy, tedy to, že sem zavedl Víta a jeho společníky anděl Páně. Dalším názvem není ani tak úplně oblast, jako řeka **СИЛАРЬ** – Silar – tato řeka oddělovala ve svém dolním toku provincie Campanii (s Neapolí) a Lucanii.⁶⁸ Další země, kterou zde zmíníme, není v textu uvedena přímo, ale pouze formou citace, kterou pronáší Vít, když je mučen. Jedná se o **ΕΓΥΠΤΥΣΚΖ** – země egyptská – což je bohatá a znamenitě úrodná země, je to vlastně údolí řeky Nilu, v délce asi tisíc kilometrů a o šířce jen deset až dvacet kilometrů. Mezi další země, které nalezneme v textu, řadíme i **ΛΟΥΚΙΝΑΖ** – země Lukánská – což je země v jižní Itálii, která ležela mezi Bruttiiem a Apulií, na jejím pobřeží vznikaly řecké kolonie už v osmém století a její obyvatelé (Lukánové) se zastávali řeckých osad i proti Římanům. Nakonec byli podrobeni r. 282, ale vzdorovali velmi dlouho za spojenecké války v letech 90–88.⁶⁹ Když už byla řeč o Římanech, nemůžeme opomenout jejich velkou říši, a to **ΡΗΜΥΣΚΖ** – země římská – neboli Roma. Toto město leží na dolním toku Tiberu a bylo podle pověsti založeno bratry Romulem a Remem r. 753 př. n. l. Ovšem jeho původ je ještě starší, spadá až k desátému až devátému století př. n. l.⁷⁰ Dalším územím, o kterém se v textu dozvídáme, je **ΦΑΝΥΓΡΙΤΑΝΣΚΖ** – země tanagritská – o které toho také moc nevíme, dalo by se říci, že je zahalena tajemstvím stejně, jako např. Alectorium. Jediné, co víme, je, že se rozhodně nebude jednat o Tánagru v řecké Boiótii, proslavenou antickými terakotovými plastikami.⁷¹

⁶⁶ Všechny lexémy v této kapitole jsou uvedeny v rekonstruovaném tvaru dle *Slovníku jazyka staroslověnského*.

⁶⁷ BLÁHOVÁ, Emilie – KONZAL, Václav: *Staroslověnské legendy českého původu*. Vyšehrad, Praha 1976, s. 344.

⁶⁸ Tamtéž, s. 350.

⁶⁹ *Slovník antické kultury*. Nakladatelství Svoboda, Praha 1974. s. 355.

⁷⁰ Tamtéž, s. 541.

⁷¹ BLÁHOVÁ, Emilie – KONZAL, Václav: *Staroslověnské legendy českého původu*. Vyšehrad, Praha 1976, s. 345.

4.4 Analýza vybraných apelativ⁷²

Z obou verzí legendy jsme vybrali 12 apelativ, které se většinou vyskytují pouze v jedné z těchto legend. U apelativ se zaměříme na jejich etymologii a zároveň zjistíme, ve kterých staroslověnských památkách se daná apelativa nacházejí.

Prvním slovem, které budeme analyzovat, je **АНГЕЛЪ** – anděl – toto slovo lze chápat i jako archanděl nebo náčelník, kníže. Anděla můžeme najít i v jiných tvarech, např. *АГГЕЛЪ, АНКЕЛЪ, АНЬЕЛЪ*. Toto apelativum pochází z latinského *angelus* a to z řeckého *ángelos*, ovšem původ tohoto slova je dále nejasný.⁷³ Slovo anděl patří k častěji používaným slovům ve staroslověnských památkách, my vybereme pouze některé záznamy, a to konkrétně tyto:⁷⁴ *As, Bon, CanVenc, Christ, Const, Euch, Grš, Hilf, Hom, Hval, Kij, Mak, Mar, Meth, Ochr, Ostr, Par, Pav, Pog, Rumj, Sav, Sin, Slepč, Sud, Supr, Šiš, Ust', VencNik, Vit, Zogr*. Dalším apelativem je **БРАВЕЪ** – brav – neboli drobný dobytek (ovce, kozy). Toto slovo je pravděpodobně germánská výpůjčka,⁷⁵ kdy se spojuje psl. **borvz* s germánskými názvy kastrovaneho vepře.⁷⁶ Apelativum lze ve staroslověněštině označit za hapax legomenon,⁷⁷ neboť se objevuje pouze v jednom textu, a to *Vit*. Třetím slovem, které jsme vybrali je **ЦѢСАРЬ** – císař – v českém překladu⁷⁸ je pro toto slovo použít i ekvivalent vladař. Lze nalézt také jiné podoby tohoto apelativa, např. *Ц(Ѣ)УАРЬ, ЦЬСАРЬ, Ц(ѢС)АРЪ, ЦРЪ*, poslední uvedená podoba se vyskytuje právě v naší legendě. Slovo pochází z latinského jména *Caesar*, nejspíš prostřednictvím gótského *kaisar*. Toto apelativum najdeme v těchto památkách: *Ben, Bes, Bon, Cloz, CMLab, CMNov, Const, Deč, Euch, Gl, Grig, Hom, Hval, Chabe, Christ, Hilf, Ilj, Klim, KlimJugosl, Lob, Mak, Mar, Meth, Napis, Naum, Nicod, Nom, Novg, Pog, Prag, Rumj, Ryl, Sin, Slepč, Sluck, Služ, Sud, Supr, Šiš, Ust'*

⁷² Všechna apelativa v této kapitole jsou uvedena v rekonstruovaném tvaru dle *Slovníku jazyka staroslověnského*.

⁷³ REJZEK, Jiří: *Český etymologický slovník*. Leda, Praha 2012, s. 50.

⁷⁴ Všechny výskyty uvedených apelativ jsou uvedeny podle *Slovníku jazyka staroslověnského*. Seznam zkratk těchto děl je uveden v příloze.

⁷⁵ VEPŘEK, Miroslav: *Česká redakce církevní slovanštiny z hlediska lexikální analýzy*. Olomouc 2006, s. 147.

⁷⁶ *Etymologický slovník jazyka staroslověnského*, s. 77.

⁷⁷ Slovo, které se v určitém souborů textů vyskytuje pouze jednou.

⁷⁸ BLÁHOVÁ, Emilie – KONZAL, Václav: *Staroslověnské legendy českého původu*. Vyšehrad, Praha 1976.

Venc, VencNik, Vit, Vitglag, Zach, Zlat. Pojmenování císař je v naší legendě zajímavé, neboť v originálu najdeme v textu pouze apelativum císař, a pod tím jsou uvedeni oba vládci, tj. Dioklecián a Valerián, zatímco v českém překladu legendy je Dioklecián označován za císaře a Valerián za Vladaře. Zajímavé je také to, že v dlouhé verzi už není za císaře označován jen Dioklecián, ale také Antonius, o kterém není v krátké verzi zmínka. Mezi další analyzovaná slova patří i spojení **ЖЕНА ЧЬСТЬНА** – ctihodná žena⁷⁹ – toto spojení bychom měli rozdělit na jednotlivá slova a ta poté analyzovat. Slovo *ctít, ctnost* pochází z psl. *čьstiti.⁸⁰ U slova *žena* najdeme *všeslovanské* tvary např. polské *zona*, ruské *žená*, srbské *žèna*; východiskem všech těchto tvarů je indoevropské *gʷenā.⁸¹ Jelikož jsme spojení vybrali právě z legendy, o jejím dalším výskytu nám není známo. Tímto souslovím je v textu označována Florencie. Následuje apelativum **ДЕМОНЪ** – démon – nebo také zlý duch. I slovo démon nalezneme v několika podobách, např. *ДѢМОНЪ, ДЕМОНЪ*. Toto apelativum pochází z latinského *daemōn*, a to bylo převzato z řeckého *daímōn*.⁸² Podle *Slovníku jazyka staroslověnského* se démon vyskytuje hned v několika legendách, např. *Bon, Euch, Lob, Par, Parim, Rumj*. Dalším slovem, které jsme vybrali pro analýzu je **ПРѢТЪБА** – hrozba – neboli také výhrůžka, kdy se jedná o derivát slova *прѣтѣти*. Slovo je doloženo pouze v jihoslovanských a částečně i v západoslovanských jazycích a někteří lingvisté se domnívají, že slovo pochází z indoevropského kořene *per-, kdy byl tento kořen posléze rozšířen o dentálu.⁸³ Toto slovo se řadí opět mezi staroslověnská hapax legomena a vyskytuje se pouze v našem textu *Vit*. Jedním z dalších apelativ je **ИГРИЩЕ** – hřiště – tohle slovo může být i ve významu místa pro hry, amfiteátru nebo arény, někdy se ovšem může vyskytnout i jako substantivum pro hry nebo zábavy, pro které slouží tvar *игрища*, kdy se jedná opět o derivát, a to slova *игра*, což je tvar s expresivním sufixem. Nejčastěji se praslovanské *j-ьg-ra vykládá z nulového stupně

⁷⁹ Toto slovní spojení není vyhledáno ve *Slovníku jazyka staroslověnského*, ale v původním znění, tedy MAREŠ, F. V.: *An Anthology of Church Slavonic Texts of Western (Czech) Origin*. Fink Verlag, München 1979, s. 144.

⁸⁰ REJZEK, Jiří: *Český etymologický slovník*. Leda, Praha 2012, s. 107.

⁸¹ Tamtéž, s. 788.

⁸² Tamtéž, s. 127.

⁸³ *Etymologický slovník jazyka staroslověnského*, s. 708.

indoevropského **aig-* a *r-*ového sufíxu.⁸⁴ Slovo se vyskytuje pouze ve dvou památkách, a to ve *VencNik* a *Vit*. V pořadí již osmé slovo je **БАБА** – chůva – slovo má hned několik významů, ve kterých může být ve významu báby, babičky nebo také ve významu porodní báby, anebo pěstounky. Jedná se o lalické slovo z dětské řeči, kterému význam přisuzují dospělí, proto se soudí, že původní označení příbuzenského vztahu nebo významu „stará žena“ je pravděpodobně velmi starý.⁸⁵ Apelativum se vykytuje v textech *As*, *Christ*, *Ludm*, *Ochr*, *Parim*, *Slepč*, *Šiš*, *VencNik*, *VencVost*, *Vit*. Chůvou v textu naší legendy rozumíme Crescencii, jednu z hlavních ženských postav. Následujícím slovem je **ЮНОША** – jinoch – neboli také mladík, mládenec. Tento tvar je odvozen z praslovanského **junz* „mladý“, jež přesně odpovídá litevskému *jáunas* téhož významu z indoevropského **iōu-no-*.⁸⁶ Slovo jinoch, i když v různých podobách, se vyskytuje v následujících textech: *Apost*, *Bes*, *Const*, *Euch*, *Ev*, *Grš*, *Christ*, *Mak*, *Mosk^b*, *Nicod*, *Parim*, *Supr*, *VencNik*, *Zach*. Jinochem je v naší legendě myšlen Vít, ovšem najdeme tu pro něj také označení „dítě“ nebo „syn“. Další apelativem v řadě je **КРЪМНІЛЪЦЪ** – pěstoun – lze také chápat také jako vychovatel. U tohoto slova se opět jedná o hapax legomenon, neboť se vykytuje pouze v textu *Vit*. Postavou pěstouna je v legendě označen Modest, který sloužil právě jako pěstoun hlavní postavě, tedy sv. Vítu. Posledním analyzovaným apelativem je **КЪЛІКЪ** – hrubá vlněná tkanina. Slovo může být také ve významu žíněného roucha, které nosili kajícíci. Apelativum je přejato z řeckého **κλιχιον** téhož významu, vytvořeného od toponyma **Κιλικία**. Toto slovo pojmenovává oblast v Malé Asii, známou chovem koz, z jejichž srsti se vyráběla právě tato hrubá tkanina.⁸⁷ Opět se v rámci staroslověnského jazyka jedná o hapax legomenon, které se vyskytuje ve *Vit*.

⁸⁴ Tamtéž, s. 238.

⁸⁵ *Etymologický slovník jazyka staroslověnského*, s. 55.

⁸⁶ REJZEK, Jiří: *Český etymologický slovník*. Leda, Praha 2012, s. 258.

⁸⁷ *Etymologický slovník jazyka staroslověnského*, s. 308.

5. Porovnání legend

V této kapitole se zaměříme na porovnání obou verzí legendy, a to z hlediska tematického. Zároveň se pokusíme zjistit, které části jsou pro obě legendy společné, a které se vyskytují pouze v jedné verzi.

Obě legendy začínají přesnou datací, tedy 15. června, a dále následuje název svátku, který se v tento den slaví, u delší verze, Života sv. Víta, je to **МѢСА ИЮННА •ЄІ• МѢНИТЕ БЛЖНІХЪ МѢНКЪ. ВИТА И МОДЕСТЕ⁸⁸ И КРЪСТАНИЦА.** (Umučení blahoslavených mučedníků Víta, Modesta a Krescencie.)⁸⁹

U kratší verze, Oficia sv. Víta, je to **ИЮНА •ДИ• ВИДА⁹⁰ И ДРОУЖИНИ ЕГО** (Víta a jeho druhů.)⁹¹ Poté u *Cyrilské verze* začíná už samotná legenda, ovšem u *Hlaholského zlomku* následují kapituly, antifony, modlitby a teprve poté začíná legenda.

5.1 Shodné části legendy

V obou verzích legendy najdeme krátký úsek, který se tematicky shoduje. Je to úsek, kdy se dozvídáme o samotném Vítovi a jeho otci Hylasi, který byl pohan a úředník u císaře Diokleciána. Také se zde dozvídáme, že Vítovi bylo sedm let a zjevil se mu anděl, který mu řekl, že je mu ustanoven za služebníka a jeho Pán mu splní všechny jeho prosby.

Vít uctíval Krista neustále, jeho otec byl ovšem rozhořčen a žádal ho, aby se podřídil jeho modlám. Ovšem Vít se svým otcem diskutoval, neboť on měl jen jediného Boha, kterému se klaní. Přimět Víta k uctívání svých pohanských bohů Hylas nemohl, tak mu nechal nabít metlou. Když se doslechl císař Valerián, že Vít se nechce podrobit pohanským bohům, dal si zavolat Hylase a poručil mu, aby syna předvedl před něj. Jakmile mu byl Vít přiveden, císař mu rozkázal, aby obětoval jeho bohům a pokud tak neučiní, zemře ve strašných mukách. Ovšem Vít s tím nesouhlasil a prohlásil, že se prázdnému kamení klanět nebude, že jeho duše slouží jen jedinému Bohu. Tu jeho otec

⁸⁸ F. V. Mareš u vydání cyrilské verze uvádí **МОДЕСТА** (genitiv singuláru), jedná se tedy o tzv. různočtení.

⁸⁹ BLÁHOVÁ, Emilie – KONZAL, Václav: *Staroslověnské legendy českého původu*. Nakladatelství Vyšehrad, Praha 1976, s. 324.

⁹⁰ Zde se jedná o chorvatskou formu *Vitъ*. V hlaholském zlomku tedy najdeme obě formy zápisu, a to Vid- i Vít-.

⁹¹ BLÁHOVÁ, Emilie – KONZAL, Václav: *Staroslověnské legendy českého původu*. Nakladatelství Vyšehrad, Praha 1976, s. 352.

zvolal: „Plačte se mnou, přátelé moji, neboť vidím, jak jediný můj syn hyne před očima.“ Vít však řekl: „Nezhynu, jestliže vejdu do shromáždění spravedlivých.“⁹² Tímto společná část obou legend končí, ale i v tomto společném úseku legend můžeme najít nějaké odlišnosti, k těm více v následující podkapitole.

Jelikož se v případě *Hlaholského zlomku* jedná o breviární verzi, po konci samotné legendy pokračuje tento text ještě čtením svatého evangelia sv. Marka, homilií blahoslaveného papeže Řehoře, responsoriem a veršem.

5.2 Rozdílné části legendy

Mezi rozdílné části legendy patří už samotný úvod obou legend, kdy *Hlaholský zlomek* začíná slovy

**БѢНИ ВНА' ЮНОШИЦА • РОЖДЕНЬ Ѡ ЧЬСТИѢЮ РОДИТѢЛО ИМѢМЪ Ѡ
ОЦА ИЛАЖИѢ ИЖЕ БѢ ПОГѢИЬ • СТРАТИГЪ ЦРА ДѢОКЛЕЦИѢНА •**
(Blahoslavený jinoch Vít se narodil ze ctihodných rodičů – z otce jménem Hylas, jenž
jsa pohan – byl úředníkem císaře Diokleciána.⁹³)

Oproti tomu slovanská verze začíná slovy **ВЪ ВРѢМЕНА ДИОКЛИТИАНА И
АНТОНИА. ЗЪЛОВѢРЪНЗИМА ЦРЕМА НА ЗЕМЛИ ЛИКИТАНЪСТѢ МНОГИ
СИЛЗИ ТВОРИ БѢЖИИ БИТЪ ВЪ ОТРОЧ-НИ СКОЕМЪ. БѢ БОРАСА ВА НѢСЕ
И ЗЕМЛА. ДИЬ И НОЩЬ МОЛА ГА И ШЕРАЩАГА ДША НЕВѢРЪНЗИХЪ. Ѡ
МАЛОМОЧЪХЪ ПРАЗДЪНОУГА ВЪДОВАМЪ. БѢ ЖЕ ОТРОЧА РОДА ДОБРА И
БОГАТЪСТВА ВЕЛИКА. МЛТ- КОУ ЖЕ ТВОРАШЕ ВЪ КИЛИКЪ ОБЪЛЪКЪСА. И
МОЛАШЕ ХА ГЛА. СЪТВОРИ СЪ РАВЪМЪ ТВОИМЪ МИЛОСТЬ. И НЕ ѠВЪРЪЗИ
МЕНЕ Ѡ ЗАПОВѢДИИ И НЕ ОТЪЛОУЧИ МЕНЕ Ѡ СЪНЪМА ПРАВЪДЪНИ.**

(V zemi Lukánské, za časů bezbožných císařů Diokleciána a Antónia, mnoho podivuhodných skutků konal v mladosti své blažený Vít. V básni před Bohem nebe i země, ve dne v noci se modlil k Pánu a obracel duše nevěřících a pečoval o chudé a vdovy. Byl to chlapec znamenitého rodu a velkého bohatství. Modlitbu konal oblečen v žinici. A vzýval Krista říkáje: „Nalož se služebníkem svým podle milosrdenství svého a nedej mi odchýlit se od (tvých) přikázání a nevylučuj mě ze shromáždění spravedlivých.“)⁹⁴ Hauptová a Konzal o tomto ve své knize píší následující: „Celý

⁹² BLÁHOVÁ, Emilie – KONZAL, Václav: *Staroslověnské legendy českého původu*. Nakladatelství Vyšehrad, Praha 1976, s. 354.

⁹³ Tamtéž, s. 353.

⁹⁴ Tamtéž, s. 324.

úvod legendy je sestaven z obecných legendárních klišé. „Topoi“ či „loci communes hagiographici“ (nejen biblické citáty a jejich parafráze, ale i situace a rekace na ně) jsou ostatně charakteristické pro celou tuto legendární skladbu, která je např. ve srovnání se všemi uvedenými skladbami o sv. Václavu a jeho bábě Ludmile mnohem méně biografii či životem ve smyslu latinských „vitae“ nebo ruských „žitija“ a mnohem více legendou.⁹⁵ V *Hlaholském zlomku* se tedy nedozvíme nic o tom, jak Vít pečoval o chudé a vdovy, a že to byl chlapec významného rodu a velkého bohatství, ani že vzýval Krista, aby s ním naložil podle svých úmyslů a zkoušel ho v jeho víře. V legendách je stejná zmínka o císaři Diokleciánovi, v *Hlaholském zlomku* je to pouze tento císař, v *Cyrilské legendě* je to potom, vedle Diokleciána, i Antónius. Zároveň není v krátké verzi upřesněno umístění celého děje, naproti tomu v delší verzi se setkáváme s označením země Lukánské. Také si můžeme všimnout, že se v celé legendě nedělá rozdíl v označení Boha a Krista.

Další text, který následuje v *cyrilské verzi legendy* už je pouze u této legendy, tato část začíná od věty **ВАЛЕРІАНЪ Рече понече неси ѿ добра рода роженъ**. Císař Valerián řekne Vítovi, že v tom aby ho nechal zmrskat pruty, mu brání jeho znamenitý rod a přátelství s jeho otcem Hylasem. Úsek, který se vyskytuje pouze u delší verze, končí až samotným závěrem legendy. **МѢН ЖЕ ВЪИША БЛЖНИИ МѢНЦИ. ВИТЪ. И МОДЕСТЪ. И КРЪСТАНЪЦИНА. ВЪ ·ЄІ· ДНЬ. МѢЦА ИЮНА. ЦРСТВОУЮЩЮ ДИАКЛИТІАНОУ. И АНТОНИЮ. НАМЪ ЖЕ ЦРСТВОУЮЩОУ НА НБСИ И НА ЗЕМЛИ ГОУИ БОУ И СПСОУ НАШЕМОУ ІС ХОУ. ПРѢБИВАЕТЕ ЖЕ ЧЬСТЬ И СЛАВА. НЪІНА И ПРИСНО И ВЪ ВѢКЗИ ВѢ-КОМЪ. АМИНЬ**. Zde nám autor sděluje, že byli umučeni mučedníci Vít, Modest a Krescencie, a že se tak stalo 15. června za vlády Diokleciána a Antónia. Samotný závěr potom vzdává čest Kristu, když píše, že nám v tu dobu kraloval na zemi i nebi Pán a Bůh a Spasitel náš, Ježíš Kristus. Vše je zakončeno slovem Amen, které znamená ztvrzení modlitby.

V breviární verzi není uvedeno nic o tom, jak Vít uzdravil svého otce, který oslepl, ani o dalších skutcích, které vykonal. Nedozvíme se tu dokonce ani to, jak Víta mučili, a které zázraky jsou mu přisuzovány.

Pro úplnost uvedeme všechny zázraky a skutky, které slovanská verze legendy obsahuje.

⁹⁵ BLÁHOVÁ, Emilie – KONZAL, Václav: *Staroslověnské legendy českého původu*. Nakladatelství Vyšehrad, Praha 1976, s. 337.

ТЗГДА ГНѢВЗМЪ ИСПЗЛНІСА ДНОКЛИТІАНЗ ЦРЬ. ПОВЕЛѢ СЛОУГАМЗ
 СВОИМЗ КОПЕВЗ ОУГОТОВИТИ. И ОЛОВО И ВЪКЗ[КЗ]ЛЗ МЕТАТИ ВЗНОУТРЬ.
 И СЪТВОРИША СЛОУГЗИ ТАКОЖЕ РЕЧЕ ЦРЬ. И РЕЧЕ ЦРЬ АЩЕ МОЖЕТЪ БЪ
 ИХЪ ИЗБАВИТИ ТА Ѡ РОУКОУ МОЕЮ. СТЪЗИ ЖЕ ВИТЪ ЗНАМЕНИТЕ СТВОРЬ
 ХВО ВЪВЪРЪЖЕНЪ ВЗИСТЬ ПОСРѢДѢ КОПЕВА. ВЪРАШЕ ЖЕ КОПЕВЪ АКЪ
 МОРЕ. АНЪГЛЪ ЖЕ ГНЪ ОУГАСИ ВЪРЪНИТЕ КОПЕВА. И СТОА БЛЖНЗИИ
 ВИТЪ ПОСРѢДѢ. ХВАЛЪИ ВЪЗДАРАШЕ БОУ ИЖЕ ИЗБАВИ СЪЗИ ИЗЛЪВЪИ. Ѡ
 ЗЕМЛА ЕГУПТЬСКЪИ И Ѡ РОУКЪ РАБОТЪНЪ МОСЪОМЪ И АРОМЪМЪ РАВЪИ
 ТВОИМИ. СЪТВОРИ СЪ НАМИ МИЛ-ОСТЬ ИМЕ[МЕ]НИ ТВОЕГО РАДИ. První ze
 zázraků, který se stal a zároveň první z úskalí, ze kterých se Vít díky své víře dostal,
 je vhození do kotle s vařícím olovem a smůlou. Ten se rozhodl naplnit Dioklecián,
 když Vít stále nechtěl obětovat jeho bohům. Ovšem anděl Páně kotel uhasil a Víta
 z kotle vysvobodil. Právě hořící kotel je jedním i ikonických atributů samotného Víta.

V legendě najdeme i sarkastický humor, který je znám i z jiných legend. Autoři tím
 zřejmě odrážení neohroženost mučedníků v tváři v tvář smrti. Tato část se nachází
 v souvislosti s mučením Víta v kotli s rozžhaveným olovem a smůlou, kdy Vít řekne:
 „Vzdávám ti dík, žes nám připravil koupel. Kéž bys ještě přichystal i mýdlo!“⁹⁶

Dalším úskalím, ze kterého se Vít dostal je, když na něj císař vypustil lva.
 ЦРЬ ЖЕ ИСПЗЛНІСА ГНѢВЗМЪ. ПОВЕЛѢ ПОУСТИТИ НА НЬ ЛЬВА СТРАШНА
 ЗѢЛО. ЕГОЖЕ ВЪ НАПАСТЬ НИ ЕДИНЪЖЕ ЧЛѢКЪ ПРѢТЪРПѢТИ НЕ
 МОЖАШЕ. РЕЧЕ ЕМОУ ЦРЬ ИЛИ СЕМОУ ВЪЛЪШЪСТВИНА ТВОА УДОЛѢГОТЬ.
 СТЪЗИ ЖЕ ВИТЪ РЕЧЕ. НЕСЪМЪІСЛЪНЪИ ОУРОДЕ ХЪ СЪ МНОЮ ЕСТЬ И СЪ
 АНЪГЛЪИ СВОИМИ. ИЖЕ МА ИЗБАВИ Ѡ РОУКОУ ТВОЕЮ. И ТЗГДА ПОУСТИША
 НА НЬ ЛЬВА. СТЪЗИ ЖЕ ВИТЪ СЪТВОРЬ КРЪТЪ ПРѢСИЛИ ГНѢВЪ ЛЬВОВЪ. И
 ТЕКЪ ЛЬВЪ ПРѢДЪ НОГАМА ЕГО НАДЕ И РАЪІКЪМЪ СВОИМЪ ОТИРАШЕ
 ПОТЪ ЛИЦА ЕГО. Když císaři nevyšel kousek s kotlem, rozhodl se na Víta poštvat
 krvelačného lva, kterého ještě žádný muž nepřežil. Ovšem Vít udělal před lvem kříž a
 lev přiběhnul a padl mu k nohám a svým jazykem mu olizoval pot z jeho tváře.

⁹⁶ BLÁHOVÁ, Emilie – KONZAL, Václav: *Staroslověnské legendy českého původu*. Nakladatelství Vyšehrad, Praha 1976, s. 332.

Následuje poslední mučení sv. Víta, a to je jeho natáhnutí na skřípec spolu s jeho pěstounem Modestem a chůvou Krescencií.

ТЗГДА ПОВЕЛѢ ЦРЬ СЛОУГАМЪ СВОИМЪ ОУГОТОВАТИ ОУДИЦА ЖЕЛѢЗНЫІ.
И РАСПАША РАБА БОЖИѦ. И ХРАБВРЪІ БЛАЖЕНААГО ВИТА ВЗКОУПѢ СЪ
СТЪИИМЪ МОДЕСТЪМЪ И СЪ КРЪСТАНЦИЕНО БАВОНО ЕГО. РЕЧЕ ЖЕ СТЪИИ
ВИТЪ ЦРЬЕВИ. СТЪИДСА И ОУТИШИ ИЛИ КАѦА ТИ РѢЧЬ ЕСТЬ СЪ ЖЕНОЮ И
МОУЧИШИ ѦА ВЗКОУПѢ НА СОУДИШИ. ТЗГДА СТЪИИ ВИТЪ ДИОКЛИТИАНОУ
РЕЧЕ. ВЕШИСЛЪНЪИИ МЧТЛЮ КАМ ТЕБѢ РѢЧЬ ЕСТЬ СЪ ЖЕНОЮ ЦРЬ ЖЕ
ИСПЪЛНИСА ГНѢВЪМЪ ТАКО ѦА ПОВЕЛѢ МОУЧИТИ. ДА ВЪСА ОУТРОБА ИХЪ
РАСТЪРЪЗАСА ТЗГДА СТЪИИ ВИТЪ. ВЗЪДВИГЪ ОЧИ НА НБѦО ВЪЗЪПИ ГЛѦ.
ГИ БѢ ИЗБАВИ НЪІ. И АБ-ИЕ ВЪІ ЗЕМЛИ ТРОУСЪ ВЕЛИИ. И БЛИСТАНИѦА
ЖЕ И ГРОМИ И НАДОШАСА ХРАМИ ИДОЛЬСТИИ. И ОУМЪ-РЕ ТРЕТИѦАѦА
АСТЬ ЛЮДИИ. И ЦРЬ ПОВѢЖЕ ОУДАРАѦА ДЛАНИЮ ВЪ ЧЕЛО И ГЛѦ. ГОРЕ
МНѢ ТѦ СЕЛИ-КА ОТРОЧИЩА ПРѢСЕЛЕНОУ СОУЩОУ. СЪНИДЕ ЖЕ АНГЛЪ ГНЬ
И ИЗБАВИ ѦА ТѦ ОУДИЦЪ. Zde opět rozkázal císař Dioklecián, poté, co se Vít
nechtěl podrobit jeho bohům, aby přichystali železné skřípce. A tak na ně Víta,
Modesta dokonce i Krescencii natáhli. Vít spílal císaři, proč se tak chová k ženě, že
s ní nemá žádnou při a měl by ji ušetřit, ovšem ani to Diokleciánovi nezabránilo
v mučení a pokračoval dál v jejich utrpení a rozkázal mučit je tak, aby jim roztrhaly
všechny vnitřnosti. Tehdy Vít opět prosil Boha, aby ho vysvobodil a pomohl jim ze
skřípců. Najednou nastalo obrovské zemětřesení a císař, když utíkal, lkal, že byl
poražen dítětem. Poté sestoupil anděl z nebe a vysvobodil je ze spárů mučidel.

Dále čteme, že Vít prosil Boha, aby vzal jejich duše k sobě a prosil také za to, aby se na místě jeho narození po čtyři dny neobjevila moucha.
[...] ПРИМИ ДША НАША КЪ ТЕБѢ. И МОЛЮ ТА ДА НА СЕМЪ МѢСТѢ
ЧРЕСЪ ЧЕТЪРИ ДНИ МОУКА⁹⁷ СА НЕ ѦАВЛЯЕТЪ РОДЪСТВА МОЕГО.

O kus dál čteme o tom, jak se ukázaly jejich duše, které byly bílé jako holubice a andělský sbor zpívající na nebi i na zemi a orli ochraňovali jejich těla po tři dny.

ѦАВИША ЖЕ СА ДША ИХЪ БѢЛЪІ ѦАКО ГОЛОУБИЕ. НАЧЕ ЖЕ СЕДМЕРИЦЕНО
БѢЛЪИША ѦАКО И СНѢГЪ. И СЪВОРЪ АНГЛЪСКЪ ПОЮЩЕ НА НБСИ И НА
ЗЕМЛИ ЧРЕСЪ Г. ДНИ ЖЕ. ОРЛИ СЪХРАНААХОУ ТѢЛЕСА ИХЪ.

⁹⁷ Pozdější opisovači zaměnili grafém „ch“ (muchy) za „k“ (muka).

Jako poslední se Vít zjeví Florencii, které se splaší kuň, aby ji zachránil. Udělá to však pouze tehdy, když ona zaopatří a pohřbí jejich těla.

РАВИ ЖЕ СА ЕИ СТЪЗИ ВИТЪ ПО ВОДѢ ХОДА. РЕГДА ОУЗЪРѢ И ЖЕНА
 ВЪЗЪПИ И РЕЧЕ АЩЕ ЕСИ АНЪГЛЪ БЖИИ. ПО ИЗБАВИ МА СТЪЗИ ЖЕ ВИТЪ
 РЕЧЕ. АЗЪ ЕСМЪ ВИТЪ АЩЕ СЪТРОЪВИШИ И ПОГРЕВЕШИ ТѢЛЕСА НАША. ТО
 РЕГОЖЕ ПРОСИШИ ОУ ГА ДАСТЬ ТИ И ПРИМЕШИ. И ИЗБАВИЛЕНА ВЪЗІВЪШИ
 ТѢ НАПАСТИ ВОДЪ-НЪІА.

Oproti tomu najdeme i v *Hlaholském zlomku* úsek, který nenajdeme v *cyrilské verzi legendy*, a to část, kdy se dozvídáme, že Vítův otec byl rozhořčen, že jeho syn ctí Krista. ОЦЪ ЖЕ ЕГО НЕГОДОВАШЕ ЪКО ХА СЛѢВИТЬ

Jak už jsme psali výše, v *Hlaholském zlomku* nenajdeme žádná toponyma, z antroponym zde najdeme jen ty nejhlavnější postavy, ovšem neodkazuje se tu k biblickým příběhům, ani se tu nevyskytují žádná biblická jména kromě Krista.

Když se zaměříme na společný úsek obou legend z pohledu výskytu jednotlivých jmen božstev nebo postav, zjistíme, že se v *Cyrilské verzi* vyskytuje i Vítův pěstoun Modest, toho si zavolá Hylas, aby domluvil Vítovi, aby už nikdy nemluvil taková slova (uctívání Krista). Naproti tomu v *Hlaholském zlomku* není o Modestovi ani zmínky. Ve výčtu bohů, kterým by se měl Vít klanět, jsou také rozdíly. Mezi stejné bohy bychom zařadily Juno a Herkula, ovšem zbývající bohové Jupiter, Arfa a Minerva už se vyskytují pouze v *cyrilské verzi* této legendy.

Dalším rozdílem, kterým se legendy liší, jsou i ve výběru lexika. V *Hlaholském zlomku* se dozvídáme, že se Vítovi objevil boží anděl, v *cyrilské verzi* je to už ale hlas z nebe. Anděl Vítovi tvrdí, že mu je ustanoven za služebníka po všechny dny jeho života, a že mu Pán splní všechny jeho prosby, oproti tomu hlas z nebe promluví k Vítovi jen tak, že jeho modlitba byla vyslyšena a učiní mu, oč zažádal. V delší verzi se také zjeví chlapci anděl Páně a i zde mu řekne, že mu byl ustanoven za zachránce a aby jej chránil až do jeho smrti a dostane se mu všeho, zač prosí. Toto zjevení anděla však nemá v *Hlaholském zlomku* svoji paralelu, ale dalo by se vztáhnout k již zmíněné části v úvodu legendy, kdy se Vítovi zjeví boží anděl.

Rozdílu si můžeme všimnout i v části, ve které Vít otci vyčítá, že nezná Krista a jeho utrpení, neboť kdyby ho znal, jistě by se neklaněl pohanským modlám.

V *Hlaholském zlomku* čteme: „(A) věřím v Krista, jenž byl pro naše hříchy umučen a jehož krví jsme vykoupeni ze smrti; o něm ty nevíš, otče, a neznáš ho. Neboť kdybys ho znal, nenazýval bys němé modly bohy.“⁹⁸ Oproti tomu se v delší verzi píše: „A toho ty neznáš, otče. Ale kdyby ses mu chtěl podrobit, poznal bys, že Kristus je Syn boží, Beránek, snímající hříchy celého světa.“ Odpovídaje mu pak jeho otec, řekl: „Já vím, že Kristus, o němž mluvíš, je syn lidský, pověšený na kříž. A byl zbičován a vydán na kříž Pilátem. A toho ty vyznáváš synu!“⁹⁹ Zatímco v *Hlaholském zlomku* se dozvídáme, že Hylas Krista nezná, a tudíž o něm nic neví, v *Cyrilské verzi* už čteme, jak Vítův otec o Kristu mluví, a dokonce zná jeho příběh a i přesto Vítovi vyčítá jeho uctívání.

V části, kdy si nechá císař Valerián pozvat Víta, aby mu domluvil, se nachází další rozdíl ve shodném úseku. Tentokrát se v *Hlaholském zlomku* dočteme, že Valerián řekl: „Obětuj, Víte, našim bohům. Pakliže ne, zemřeš v mnohých mukách.“¹⁰⁰ Ovšem v *Cyrilské legendě* čteme: „Proč neobětuješ bohům, jimž se koří vladaři? Ustanovili, aby každý, o němž by se shledalo, že uctívá onoho Krista, byl strašným mučením usmrcen.“¹⁰¹ Můžeme si všimnout, že zatímco v *Hlaholském zlomku* císař Vítovi rozkáže, aby se podrobil jeho bohům a pakliže tak neudělá, vyhrožuje mu smrtí v mukách, v *Cyrilské verzi legendy* se ho pouze zeptá, proč není ochotný přijmout jeho bohy a oznámí mu, co bylo ustanoveno.

V textu legendy najdeme i údaj o Vítově věku, ovšem nenachází se na stejné místě. Zatímco v kratší verzi legendy se dozvídáme, že bylo Vítovi sedm let ihned na začátku a to v souvislosti se zjevením anděla, v delší verzi legendy to čteme až ve chvíli, kdy spolu s Modestem a Krescencií odplouvají na loďce na místo nazývané Alectorium. Hauptová a Konzal k tomu píší: „Věk sedmi let byl považován za první práh dospělosti. Proto legendista právě k tomuto věku klade zjevení anděla, ustanoveného Vítovi za celoživotního služebníka.“¹⁰²

⁹⁸ BLÁHOVÁ, Emilie – KONZAL, Václav: *Staroslověnské legendy českého původu*. Nakladatelství Vyšehrad, Praha 1976, s. 353.

⁹⁹ BLÁHOVÁ, Emilie – KONZAL, Václav: *Staroslověnské legendy českého původu*. Nakladatelství Vyšehrad, Praha 1976, s. 326.

¹⁰⁰ Tamtéž, s. 354.

¹⁰¹ Tamtéž, s. 326.

¹⁰² Tamtéž, s. 359.

Neměli bychom opomenout ani ty části legendy, které se vyskytují pouze v *Cyrilské verzi*, a které se věnují dalším zázrakům a činům, které Vít vykonal. Mezi tyto části patří i ta, kdy Valerián chce Víta zmrskat pruty, ale když vztáhne na chlapce ruku, ta mu ihned uschne. Vladař tedy chce, aby ho Vít uzdravil, ale ten mu pouze řekne, ať to udělají jeho bohové, když je tak uctívá. To se však Valeriánovi nelíbí, a tak přikáže Vítovi, aby ho uzdravil on a ten skutečně, pomocí modlitby, vladaře uzdraví.

Mezi další takové části patří i ta, ve které se vypráví o tom, jak Hylas oslepl strachem, když zahlédl, jak v ozářené místnosti stojí kolem chlapce sedm andělů. Vít se začal ihned za svého otce modlit, a žádal, aby se přidružil k božskému dvoru. Doslechl se o tom i císař Valerián a optal se, proč k tomu došlo. Na to mu Hylas odpověděl, že spatřil kolem svého syna ohnivé bohy a nemohl snést jejich pohled. Odešel tak Hylas do Jupiterova chrámu, aby ho bůh uzdravil a on mu poté za to obětoval, ovšem bůh mu nepomohl a Vítův otec dál trpěl bolestí. Nakonec požádal svého syna, aby jej uzdravil on, jenže Vít mu řekl, že ho může uzdravit pouze tehdy, pokud se zřekne svým bohům. S tím otec souhlasí, ovšem ihned jakmile prohlédl, opět vzýval své bohy a děkoval jim za uzdravení, Vít ho proto napomenul, že ho nezachránili jeho bohové, nýbrž Kristus, Hylas však hledal způsob, jakým by syna utratil.

Ještě před tím, než se Vít dostane k císaři Diokleciánovi, dozvídáme se z části legendy, že mnoho lidí přicházelo k Vítovi, a ten je pak křtem obrátil a učil je Kristovým přikázáním.

Poté je již chlapec předveden k samotnému císaři, kde má uzdravit jeho syna. To se mu s pomocí Kristovou podaří, ovšem i tady císař naléhá na Víta, aby se podrobil jeho bohům, ten však opět odmítne a je za to vsazen do vězení, kde na něho naloží sto čtyřicet liber železných závaží. Císař svým prstenem vězení zapečetil, aby se k vězni nikdo nedostal a nemohl Vítovi pomoci, dokonce ani mu nabídnout vodu nebo něco k snědku. Poté se žalář rozžhnul teplým světlem a sestoupil Pán z nebes a železa se proměnila v prach.

5.3 Shrnutí porovnání legend

Závěrem těchto dvou kapitol věnovaných porovnání *Cyrilské verze* legendy a *Hlaholského zlomku* bychom mohli konstatovat, že *Hlaholský zlomek* je opravdu jen velmi krátkou částí *Cyrilské verze legendy*. Z této dlouhé verze jsou vypuštěny veškeré zázraky, které Vít konal, také se v ní nedozvíme, jak Vít vzýval Krista a řekl mu, že s ním může jednat dle libosti a jak jednal, se dozvídáme až ze zbytku legendy, kdy Vít prochází mnoha utrpeními a mučeními, kdy Kristus zkoušel jeho víru.

Ovšem v *Hlaholském zlomku* najdeme i části, které nejsou v *Cyrilské verzi* legendy, a to tehdy, když je Hylas rozhořčen, že jeho syn ctí Krista. Oproti tomu zase v krátké verzi legendy nenajdeme žádná toponyma, z antroponym zde najdeme jen ty nejhlavnější postavy a nevyskytují se tu žádná biblická jména kromě Krista.

Najdeme i části, které jsou obsažené v obou verzích, ale líčí se zcela rozdílně. Příkladem tomu může být část, kdy Vít říká otci, že Krista nezná, neboť kdyby ho znal, bude ho vzývat také, v delší verzi legendy se dozvídáme, že Hylas Krista zná, ale stejně ho neuznává, v té kratší čteme, že Krista nezná a tudíž o něm nic neví.

5.4 Biblické odkazy v textu

V této kapitole se zaměříme na obě verze legendy a uvedeme příslušné citace z Bible. Vycházet budeme především z knihy Emilie Bláhové a Václava Konzala: *Staroslověnské legendy českého původu*, kdy uvedené citace budeme vypisovat právě z této knihy a také z Bible. Budeme používat zkratky pro biblické knihy, seznam těchto zkratk je uveden na konci práce v soupisu zkratk. Bláhová s Konzalem uvádějí v *Cyrilské legendě* 27 citací, nám se ovšem podařilo dohledat pouze 25.

Jako první se budeme věnovat **Cyrilské verzi legendy**, kde máme první text: „A vzýval Krista říká: „Nalož se služebníkem svým podle milosrdenství svého a nedej mi odchýlit se od (tvých) přikázání a nevyklučuj mě ze shromáždění spravedlivých.“¹⁰³ V Bibli najdeme k tomuto úryvku následující text ze **Ž 119, 124** a **Ž 119, 10**: „Nalož se služebníkem svým vedlé milosrdenství svého, a ustanovením svým vyuč mně.“;

¹⁰³ BLÁHOVÁ, Emilie – KONZAL, Václav: *Staroslověnské legendy českého původu*. Nakladatelství Vyšehrad, Praha 1976, s. 324.

„Celým srdce svým hledám tebe, nedopouštějž mi blouditi od přikázání tvých.“¹⁰⁴ Dalším úryvkem textu je „I stalo se, že hlas z nebe promluvil (k Vítovi): „Tvá modlitba, Víte, byla vyslyšena: Hle učiním ti, oč jsi žádal.“¹⁰⁵ V *Bibli* čteme: **Mt 3, 17**: „A aj, hlas s nebe, řkoucí: Tentof' jest ten můj milý Syn, v němž mi se *dobře* zalíbilo.“ a také **Sk 10, 31**: „A řekl: kornéli, uslyšánať jest modlitba tvá, a almužny tvé jsouť v paměti před tváří Boží.“¹⁰⁶ Následuje delší část textu, kdy Vít říká: „Já neznám jiného Boha než (toho) jediného, jenž jest od věků, jehož duch se vznášel nad vodami, jenž oddělil světlo od tmy, a dal jméno světlu – i stalo se světlo, a dal jméno tmě – i stala se tma.“¹⁰⁷ V *Bibli* stojí psáno: **Gn 1, 2-5**: „Země pak byla nesličná a pustá, a tma *byla* nad propastí, a Duch Boží vznášel se nad vodami. I řekl Bůh: Bud' světlo. I bylo světlo. A viděl Bůh světlo, že *bylo* dobré; i oddělil Bůh světlo od tmy. A nazval Bůh světlo dnem, a tmu nazval nocí. I byl večer, a bylo jitro, den první.“¹⁰⁸ V další části pokračujeme v tématu: „Toho vzývám, jenž učinil nebe i zemi i moře i všechno, co je v nich.“¹⁰⁹ V *Bibli* stojí: **Ex 20, 11**: „Nebo v šesti dnech učinil Hospodin nebe a zemi, moře a všechno, což v nich *jest*, a odpočinul dne sedmého; protož požehnal Hospodin dne sobotního, a posvětil ho.“¹¹⁰ Dalším úryvkem se opět vracíme mezi žalmy, tentokrát je to úryvek: „Dobrý je mi zákon tvých rtů, nad tisíce ve zlatě a stříbře. Tvé ruce učinily mne a vytvořily: dej mi rozum, ať se naučím tvým ustanovením.“¹¹¹ Tento úryvek je téměř totožný jako ten, co čteme v *Bibli*: **Ž 119, 72-73**: „*Za* lepší době *pokládám* zákon úst tvých, nežli *na* tisíce zlata a stříbra. Ruce tví učinily mně, a sformovaly mne; dej mi *ten* rozum, aby se naučil přikázáním tvým.“¹¹² Následující částí ještě zůstáváme u žalmů, tentokrát čteme: „Ústa mají, a nemluví, oči mají, a nevidí.“¹¹³ Tato část je doslovná, neboť v *Bibli* čteme: **Ž 115, 5**: „Ústa mají, a nemluví;

¹⁰⁴ *Bibli svatá*. Biblické dílo v ČSSR. Praha 1969, SZ, s. 560,563.

¹⁰⁵ BLÁHOVÁ, Emilie – KONZAL, Václav: *Staroslověnské legendy českého původu*. Nakladatelství Vyšehrad, Praha 1976, s. 324.

¹⁰⁶ *Bibli svatá*. Biblické dílo v ČSSR. Praha 1969, NZ, s. 5, 129.

¹⁰⁷ BLÁHOVÁ, Emilie – KONZAL, Václav: *Staroslověnské legendy českého původu*. Nakladatelství Vyšehrad, Praha 1976, s. 325.

¹⁰⁸ *Bibli svatá*. Biblické dílo v ČSSR. Praha 1969, SZ, s. 5.

¹⁰⁹ BLÁHOVÁ, Emilie – KONZAL, Václav: *Staroslověnské legendy českého původu*. Nakladatelství Vyšehrad, Praha 1976, s. 325.

¹¹⁰ *Bibli svatá*. Biblické dílo v ČSSR. Praha 1969, SZ, s. 75.

¹¹¹ BLÁHOVÁ, Emilie – KONZAL, Václav: *Staroslověnské legendy českého původu*. Nakladatelství Vyšehrad, Praha 1976, s. 325.

¹¹² *Bibli svatá*. Biblické dílo v ČSSR. Praha 1969, SZ, s. 562.

¹¹³ BLÁHOVÁ, Emilie – KONZAL, Václav: *Staroslověnské legendy českého původu*. Nakladatelství Vyšehrad, Praha 1976, s. 325.

oči mají, a nevidí.¹¹⁴ Další část textu je: „Avšak blahoslavený Vít, jsa si jist (a pln) Ducha svatého [...]“¹¹⁵ Oproti tomu v *Bibli* čteme: **Sk 7, 55**: „*On* pak pln jsa Ducha svatého, pohleděv do nebe [...]“¹¹⁶ Dalším evangeliem, ve kterém najdeme náš text, je Lukášovo evangelium. V překladu legendy čteme: „Spatřiv pak to jeho otec, zvolal hlasem velikým [...]“¹¹⁷ v již zmíněném evangeliu čteme: **L 1, 42**: „I zvolala hlasem velikým, a řekla: [...]“¹¹⁸ Následujícím úryvkem se opět vracíme k žalmům: „[...] ani ať neřeknou pohané: „Kde je Bůh jeho?“¹¹⁹ V *Bibli* je napsáno: **Ž 115, 2**: Proč mají říkati pohané: Kdež *jest* nyní Bůh jeho?“¹²⁰ Další kratší částí je „A ihned mu spadly šupiny z očí a uzdravil se.“¹²¹ Oproti tomu v *Bibli* čteme: **Sk 9, 18**: A hned spadly s očí jeho jako lupiny, i prohlédl pojednou; [...]“¹²² V následujícím úryvku se vyskytují stejné části, ovšem s jiným účastníky děje. V *Cyrilské verzi legendy* to je samozřejmě Vít: „Co je ti po nás, Víte, žes nás přišel trápit, dříve než nastal čas?“¹²³, v *Bibli* Kristus: **Mt 8, 29**: „[...] Což jest tobě do nás, Ježíši, Syne Boží? Přišel jsi sem před časem trápití nás?“¹²⁴ A opět se vracíme k žalmům. „Věřil jsem, a proto jsem promluvil, ačkoli velice jsem byl ponížen.“¹²⁵ V *Bibli* čteme: **Ž 116, 10**: „Uvěřil jsem, protože mluviti budu. Já jsem byl velmi ztrápený.“¹²⁶ Dalším úryvkem opět zůstáváme u žalmů, tentokrát čteme: „Jako žízni jelen po pramenech vod, tak žízni duše má po tobě, Bože.“¹²⁷ Oproti tomu v *Bibli* najdeme verš: **Ž 42, 2**: „Jakož laň řve, *dychtíc* po potocích vod, tak duše má řve k tobě, ó Bože.“¹²⁸ Další částí už opouštíme žalmy a

¹¹⁴ *Bibli svatá*. Biblické dílo v ČSSR. Praha 1969, SZ, s. 558.

¹¹⁵ BLÁHOVÁ, Emilie – KONZAL, Václav: *Staroslověnské legendy českého původu*. Nakladatelství Vyšehrad, Praha 1976, s. 325.

¹¹⁶ *Bibli svatá*. Biblické dílo v ČSSR. Praha 1969, NZ, s. 126.

¹¹⁷ BLÁHOVÁ, Emilie – KONZAL, Václav: *Staroslověnské legendy českého původu*. Nakladatelství Vyšehrad, Praha 1976, s. 326.

¹¹⁸ *Bibli svatá*. Biblické dílo v ČSSR. Praha 1969, NZ, s. 57.

¹¹⁹ BLÁHOVÁ, Emilie – KONZAL, Václav: *Staroslověnské legendy českého původu*. Nakladatelství Vyšehrad, Praha 1976, s. 327.

¹²⁰ *Bibli svatá*. Biblické dílo v ČSSR. Praha 1969, SZ, s. 559.

¹²¹ BLÁHOVÁ, Emilie – KONZAL, Václav: *Staroslověnské legendy českého původu*. Nakladatelství Vyšehrad, Praha 1976, s. 329.

¹²² *Bibli svatá*. Biblické dílo v ČSSR. Praha 1969, NZ, s. 128.

¹²³ BLÁHOVÁ, Emilie – KONZAL, Václav: *Staroslověnské legendy českého původu*. Nakladatelství Vyšehrad, Praha 1976, s. 329.

¹²⁴ *Bibli svatá*. Biblické dílo v ČSSR. Praha 1969, NZ, s. 10.

¹²⁵ BLÁHOVÁ, Emilie – KONZAL, Václav: *Staroslověnské legendy českého původu*. Nakladatelství Vyšehrad, Praha 1976, s. 329.

¹²⁶ *Bibli svatá*. Biblické dílo v ČSSR. Praha 1969, SZ, s. 559.

¹²⁷ BLÁHOVÁ, Emilie – KONZAL, Václav: *Staroslověnské legendy českého původu*. Nakladatelství Vyšehrad, Praha 1976, s. 329.

¹²⁸ *Bibli svatá*. Biblické dílo v ČSSR. Praha 1969, SZ, s. 523.

přecházíme k evangeliu, a tím je evangelium Markovo. V českém překladu legendy čteme: „Duchu nečistý, vystup ze stvoření božího!“¹²⁹ V *Bibli* se dočteme: **Mk 5, 8**: „Nebo pravil jemu: Vyjdiž, duchu nečistý, ze člověka tohoto.“¹³⁰ U Markova evangelia se ještě zdržíme, neboť následující úryvek pochází také z něj. V legendě čteme: [...] a obětuj mým bohům, a dám ti polovinu svého království.“¹³¹ V evangeliu čteme: **Mk 6, 23**: [...] Začkoli prositi budeš, dám tobě, *by pak bylo* až do polovice království mého.“¹³² V dalším úryvku čteme: „Tehdy ozářilo žalář světlo shůry a stalo se zemětřesení veliké [...].“¹³³ Ve Zjevení sv. Jana čteme: **Zj 11, 13**: „A v tu hodinu stalo se *země* třesení veliké [...].“¹³⁴ Opět se vracíme k evangeliím, tentokrát k Matoušově evangeliu. V českém překladu k tomu čteme: „Vstaňte, hle, já jsem s vámi.“¹³⁵ V evangeliu zase: **MT 28, 20**: [...] A aj, já s vámi jsem po všechny dny, až do skonání světa. [...].“¹³⁶ Další částí zůstáváme u evangelií, přesněji se dostáváme k Lukášovu evangeliu. V legendě je psáno: „Požehnaný Hospodin, Bůh Izraelův, neboť navštívil svůj lid a zjednal (mu) vysvobození. A zdvihl roh spasení našeho v domě Davida, svého služebníka.“¹³⁷ V *Bibli* čteme: **L 1, 68-69**: „Požehnaný Pán Bůh Izraelský, že navštívil a učinil vykoupění lidu svému. A vyzdvihl nám roh spasení v domě Davida, služebníka svého.“¹³⁸ Tentokrát se dostáváme k Prorockým knihám, přesněji k Danielovi. V překladu legendy čteme: „Zdalipak je může jejich Bůh vysvobodit z mých rukou?“¹³⁹ V Danielovi se dočteme: **D 3, 15**: [...] a který jest *ten* Bůh, ješto by vás vytrhl z ruky mé?“¹⁴⁰ V další části legendy čteme: „A zřítily se

¹²⁹ BLÁHOVÁ, Emilie – KONZAL, Václav: *Staroslověnské legendy českého původu*. Nakladatelství Vyšehrad, Praha 1976, s. 330.

¹³⁰ *Bibli svatá*. Biblické dílo v ČSSR. Praha 1969, NZ, s. 40.

¹³¹ BLÁHOVÁ, Emilie – KONZAL, Václav: *Staroslověnské legendy českého původu*. Nakladatelství Vyšehrad, Praha 1976, s. 331.

¹³² *Bibli svatá*. Biblické dílo v ČSSR. Praha 1969, NZ, s. 42.

¹³³ BLÁHOVÁ, Emilie – KONZAL, Václav: *Staroslověnské legendy českého původu*. Nakladatelství Vyšehrad, Praha 1976, s. 331.

¹³⁴ *Bibli svatá*. Biblické dílo v ČSSR. Praha 1969, NZ, s. 253.

¹³⁵ BLÁHOVÁ, Emilie – KONZAL, Václav: *Staroslověnské legendy českého původu*. Nakladatelství Vyšehrad, Praha 1976, s. 331.

¹³⁶ *Bibli svatá*. Biblické dílo v ČSSR. Praha 1969, NZ, s. 35.

¹³⁷ BLÁHOVÁ, Emilie – KONZAL, Václav: *Staroslověnské legendy českého původu*. Nakladatelství Vyšehrad, Praha 1976, s. 331.

¹³⁸ *Bibli svatá*. Biblické dílo v ČSSR. Praha 1969, NZ, s. 58.

¹³⁹ BLÁHOVÁ, Emilie – KONZAL, Václav: *Staroslověnské legendy českého původu*. Nakladatelství Vyšehrad, Praha 1976, s. 332.

¹⁴⁰ *Bibli svatá*. Biblické dílo v ČSSR. Praha 1969, SZ, s. 772.

pohanské chrámy a třetina lidí zemřela.“¹⁴¹ Ve Zjevení Janovu oproti tomu čteme: **Zj 9, 18**: „A tímto trojím zbita jest třetina lidu, ohněm, a dymem, a sirou, kteréž vycházely z úst jejich.“¹⁴² Další úryvek je poslední ze *Slovanské verze* legendy, který je z evangelia, a to přesněji z Matoušova. V legendě je napsáno: „A sestoupil anděl Páně a vysvobodil je ze skřipců.“¹⁴³ V evangeliu čteme: **Mt 28, 2**: A aj, země třesení stalo se veliké. Nebo anděl Páně sestoupiv s nebe, a přistoupiv, odvalil kámen ode dveří, a posadil se na něm.“¹⁴⁴ Posledními dvěma úryvky se ocitáme v Evangeliu sv. Jana. V prvním úryvku čteme: „[...] pak oč Boha požádáš, dá ti a přijmeš.“¹⁴⁵ V evangeliu je psáno: **J 11, 22**: „Ale i nyníť vím, že cožkoli pořádal bys od Boha, Dá tobě Bůh.“¹⁴⁶ V druhém, a zároveň posledním, námi uvedeném úryvku z legendy čteme: „[...] sebrala jejich svatá těla a zavinula je vonnými věcmi a pohřbila na místě [...]“.¹⁴⁷ V Evangeliu čteme: **J 19, 40**: „Tedy vzali tělo Ježíšovo, a obvinuli je prostěradly s těmi vonnými věcmi, jakž obyčej jest Židům se pochovávat.“¹⁴⁸

V **Hlaholském zlomku** najdeme pouze dvě přímé citace z *Bible*, a to přesněji z Druhé knihy Mojžíšovi a z Apoštolských skutků. V prvním úryvku čteme: „[...] ukázal se mu boží anděl a řekl [...]“.¹⁴⁹ Oproti tomu v Druhé knize Mojžíšově je napsáno: **Ex 3, 2**: „Tedy ukázal se mu anděl Hospodinův v plameni ohně [...]“.¹⁵⁰ V druhém, posledním, úryvku zase čteme: „Avšak blahoslavený Vít, pln Ducha svatého, bez bázně a chvění [...]“.¹⁵¹ A ve Skutcích apoštolů je psáno: **Sk 7, 55**: „On pak pln jsa Ducha svatého, pohleděv do nebe [...]“.¹⁵²

¹⁴¹ BLÁHOVÁ, Emilie – KONZAL, Václav: *Staroslověnské legendy českého původu*. Nakladatelství Vyšehrad, Praha 1976, s. 334.

¹⁴² *Bibli svatá*. Biblické dílo v ČSSR. Praha 1969, NZ, s. 252.

¹⁴³ BLÁHOVÁ, Emilie – KONZAL, Václav: *Staroslověnské legendy českého původu*. Nakladatelství Vyšehrad, Praha 1976, s. 334.

¹⁴⁴ *Bibli svatá*. Biblické dílo v ČSSR. Praha 1969, NZ, s. 35.

¹⁴⁵ BLÁHOVÁ, Emilie – KONZAL, Václav: *Staroslověnské legendy českého původu*. Nakladatelství Vyšehrad, Praha 1976, s. 334.

¹⁴⁶ *Bibli svatá*. Biblické dílo v ČSSR. Praha 1969, NZ, s. 106.

¹⁴⁷ BLÁHOVÁ, Emilie – KONZAL, Václav: *Staroslověnské legendy českého původu*. Nakladatelství Vyšehrad, Praha 1976, s. 334.

¹⁴⁸ *Bibli svatá*. Biblické dílo v ČSSR. Praha 1969, NZ, s. 115.

¹⁴⁹ BLÁHOVÁ, Emilie – KONZAL, Václav: *Staroslověnské legendy českého původu*. Nakladatelství Vyšehrad, Praha 1976, s. 353.

¹⁵⁰ *Bibli svatá*. Biblické dílo v ČSSR. Praha 1969, SZ, s. 57.

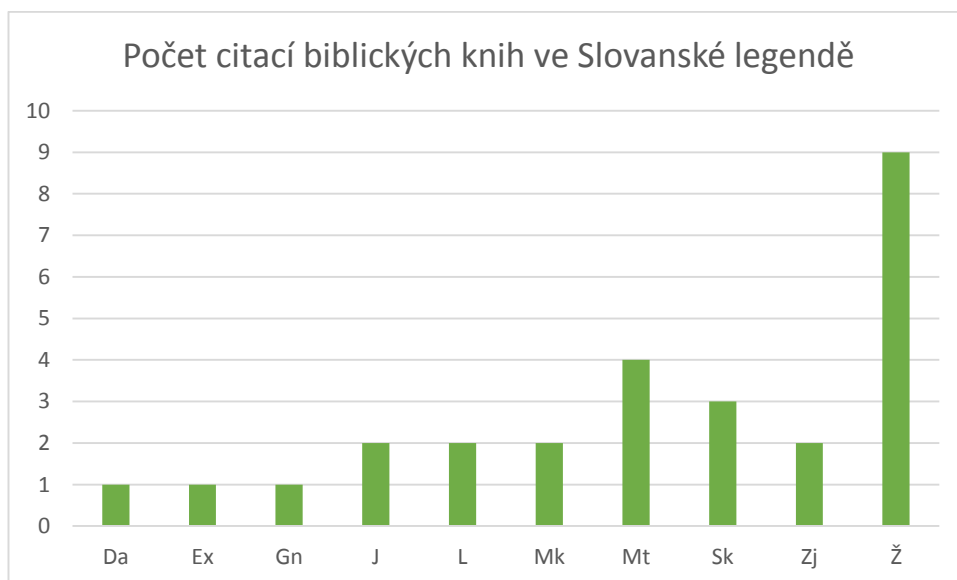
¹⁵¹ BLÁHOVÁ, Emilie – KONZAL, Václav: *Staroslověnské legendy českého původu*. Nakladatelství Vyšehrad, Praha 1976, s. 353.

¹⁵² *Bibli svatá*. Biblické dílo v ČSSR. Praha 1969, NZ, s. 126.

5.5 Shrnutí kapitoly o biblických citacích

Cílem této kapitoly bylo poukázat na to, v jaké míře se v jednotlivých verzích legendy vyskytují biblické citace. Začneme hodnocením *Hlaholského zlomku*, ve kterém nacházíme pouze dvě citace z *Bible*. Těmi jsou citace z Druhé knihy Mojžíšovi (Exodus) a ze Skutků apoštolů, jsou to citace, kdy se zjeví anděl Páně, a dozvídáme se, že Vít byl pln Ducha svatého.

V *Cyrilské legendě*, delší verzi legendy o sv. Vítu, už je těchto biblických citací více, jejich počet uvedeme v grafu níže. V delší verzi legendy nacházíme celkem 27 citací, z toho největší zastoupení mají citace žalmů, těch je tu celkem devět. Dalším v pořadí podle počtu citací v textu je Matoušovo Evangelium se čtyřmi citacemi. Následuje kniha se třemi výskyty a tou jsou Skutky Apoštolů. Další čtyři knihy mají shodné výskyty, a to jsou pouze dva, těmito knihami jsou Evangelium sv. Jana, sv. Lukáše, Markovo evangelium a Zjevení sv. Jana. Poslední tři knihy mají už pouze jeden výskyt, je to Danielovo proroctví, První a Druhá kniha Mojžíšova, neboli Exodus a Genesis.

Závěr

Cílem naší práce bylo srovnání dvou verzí slovanské legendy o sv. Vítu, zároveň bylo naším cílem poukázat na český původ legendy a shrnout názory na místo vzniku legendy. Shrnutím názorů se nám podařilo zjistit, že většina badatelů se klaní k tomu, že legenda vznikla na českém území někdy do 10.–11. století.

Po teoretických kapitolách, věnujících se církevněslovanského písemnictví, kde jsme se zaměřili na jeho českou etapu, staroslověněštině a samotné legendě o sv. Vítu jsme se věnovali analýze textů legendy. Naší cílem při této analýze bylo porovnat delší, *Cyrilskou*, a kratší *Hlaholskou*, verzi legendy. Při porovnání jsme vybrali z legend jednotlivá antroponyma, toponyma a apelativa, u antroponym a toponym jsme se zaměřili na to, co označují, u apelativ na etymologii a frekvenci v jaké se vyskytují ve staroslověnských památkách.

Výsledkem této analýzy bylo zjištění, že *Hlaholský zlomek* obsahuje pouze zlomek delší verze legendy, byly vypuštěny jakékoliv zázraky, které Vít konal i to, jak Kristus zkouší Víta v jeho víře. Ovšem našli jsme i část, která se vyskytuje pouze v krátké verzi legendy, a to je část, kdy je Vítův otec rozhořčen, že Vít ctí Krista. Některé části se liší jen rozdílným popisem, tato část se týká toho, jak Hylas zná Krista.

V kapitole věnované biblickým citacím jsme zjistili, že v *Hlaholském zlomku* se vyskytují pouze dvě citace, v *Cyrilské legendě* se jich vyskytuje celkem 27, z toho devět je zastoupeno žalmem, čtyři má Matoušovo evangelium, Skutky Apoštolů mají tři citace, Evangelia sv. Jana, Lukáše a Marka i Zjevení sv. Jana mají po dvou citacích, a zbylé knihy Exodus, Genesis a Danielovo proroctví mají pouze jednu citaci.

Anotace

Příjmení a jméno: Machala Kamil

Fakulta: Filozofická fakulta

Katedra: Katedra bohemistiky

Název bakalářské práce: Slovanská legenda o sv. Vítu ve dvou verzích (Church Slavonic Legend of St. Vitus in Two Version)

Vedoucí bakalářské práce: doc. Mgr. Miroslav Vepřek, Ph.D.

Počet znaků: 87 704

Počet titulů použité literatury: 24

Klíčová slova: legenda, sv. Vít, staroslověnština, církevněslovanské písemnictví, analýza, komparace, bohemismy

Charakteristika práce: Cílem bakalářské práce je srovnání dvou verzí slovanské legendy o sv. Vítu, která má nejasný původ. Spekuluje se o velkomoravském nebo českocírkevněslovanském období. V úvodu práce přináší přehled církevního písemnictví se zaměřením na českocírkevněslovanské písemnictví, staroslověnštinu a také se zaměří na původ legend, kde shrnuje poznatky jednotlivých badatelů ohledně místa vzniku. Práce se dále zabývá analýzou vybraných slov, a to z hlediska toho, co označují, etymologie a frekvence těchto slov a také následné porovnání obou verzí legendy a to z hlediska tematického, kdy se zaměřuje na rozdílné části legend a také na výskyt biblických citací v textu.

Summary:

The aim of the thesis is to compare two versions of Church Slavonic legend of st. Vitus. This legend has indeterminate origin. Some speculation exist about the Great Moravic Slavonic or Czech Church Slavonic period. In the introduction thesis brings summary about Church Slavonic literature focusing on Czech Church Slavonic literature, Old church slavonic and on the origin of these legends. There is summary of ideas of researchers about place of origin. Work also deals with the analysis of selected words in terms of semantics, etymology and frequency in Church Slavonic

written monuments. Followed by comparison of the two version of these legends in terms of thematic which focuses on different parts of legends and Bible citation.

Seznam použité literatury

- Apokryfy*. Rada jednoty českobratrské. Praha 1952.
- Bibli svatá*. Biblické dílo v ČSSR. Praha 1969.
- BLÁHOVÁ, Emilie – KONZAL, Václav: *Staroslověnské legendy českého původu*. Nakladatelství Vyšehrad, Praha 1976.
- BLÁHOVÁ, Emilie: *Literární vztahy Sázavy a Kyjevské Rusi*. IN: *Svatý Prokop – Čechy a Evropa*. Nakladatelství lidové noviny, Praha 2006.
- ČAJKA, František: *Církevněslovanská legenda o svaté Anastázii*. Euroslavica, Praha 2011.
- HAVLOVÁ, E. – ERHART, A. – JANYŠKOVÁ, I. (red.): *Etymologický slovník jazyka staroslověnského*. Sešity I–XIV. Academia, Praha 1989-2008, Sešity XV–XVI. Pribun EU, Brno 2012–.
- HAUPTOVÁ, Zoe: *Církevněslovanské písemnictví v přemyslovských Čechách*. IN: *Jazyk a literatura v historické perspektivě*. Ústí nad Labem 1998.
- KURZ, J. – HAUPTOVÁ, Z. (ed.): *Slovník jazyka staroslověnského. Lexicon linguae palaeoslovenicae*, I – IV. Academia, Euroslavica, 1966–1997.
- KURZ, Josef: *Učebnice jazyka staroslověnského*. Státní pedagogické nakladatelství, Praha 1969.
- MAREŠ, F. V.: *An Anthology of Church Slavonic Texts of Western (Czech) Origin*. Fink Verlag, Mnichov 1979.
- MAREŠ, F. V.: *Církevněslovanské písemnictví v Čechách*. IN: *Cyrlometodějská tradice a slavistika*. Torst, Praha 2000.
- NOVOTNÝ, Adolf: *Biblický slovník A-P*. Kalich – Česká biblická společnost, Praha 1992.
- NOVOTNÝ, Adolf: *Biblický slovník R-Ž*. Kalich – Česká biblická společnost, Praha 1992.
- PRACNÝ, Petr: *Český kalendář světců*. EWA Edition, s. r. o., Praha 1996.

- REJZEK, Jiří: *Český etymologický slovník*. Leda, Praha 2012.
- RYNEŠ, Václav: *K počátkům úcty sv. Víta v českých zemích*. Slavia 35, Praha, 1966.
- SCHAUBER, Vera – SCHINDLER, Hanns Michael: *Rok se svatými*. Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří 1995.
- Slovník antické kultury*. Nakladatelství Svoboda, Praha 1974.
- SOMMER, Petr (ed.): *Svatý Prokop. Z počátků českého státu a církve*. Vyšehrad, Praha 2007.
- TŘEŠTÍK, Dušan: *Slovanská liturgie a písemnictví v Čechách 10. století. Představy a skutečnost*. IN: *Svatý Prokop – Čechy a Evropa*. Nakladatelství lidové noviny, Praha 2006.
- VAŠICA, Josef: *Literární památky epochy velkomoravské*. Třetí opravené vydání, Vyšehrad, Praha 2014
- VAŠICA, Josef: *Staroslovanská legenda o sv. Vítu*. IN: *Slovanské studie*. Vyšehrad Praha, 1948.
- VEČERKA, Radoslav: *Staroslověnská etapa českého písemnictví*. Nakladatelství Lidové noviny, Praha 2010.
- VEČERKA, Radoslav: *Staroslověnština v kontextu slovanských jazyků*. Univerzita Palackého v Olomouci, Euroslavica, Olomouc-Praha 2006.
- VEPŘEK, Miroslav: *Česká redakce církevní slovanštiny z hlediska lexikální analýzy*. Olomouc 2006.

Seznam použitých zkratk

Zkratky církevněslovanských a staroslověnských památek

As – kodex Assemanův

Ben – Život sv. Benedikta

Bes – Besědy sv. Řehoře Velikého

Bon – Boloňský žaltář

CanVenc – Liturgický kánon k uctění památky sv. Václava

Christ – Christinopolský apoštol

Cloz – Clozův sborník

CMLab – charvátsko-hlaholské officium sv. Cyrila a Metoděje podle římského ritu

CMNov – charvátsko-hlaholské officium podle římského ritu

Const – Život Konstantinův

Deč – Dečanské čtveroevangelium

Euch – Sinajské euchologium

Gl – Glagolitica

Grig – parimejník Grigorovičův

Grš – zlomek Grškovičova apoštola

Hilf – úplný text apoštola ze sbírek Hilferdingových

Hom – homilie o zvěstování Panny Marie

Hval – apokalypsa z Hvalova kodexu

Ilj – lístky Iljinského

Kij – Kyjevské listy

Klim – chvalořeč na Cyrila

Lob – Lobkovický žaltář

Mak – Makedonský cyrilský list

Mar – kodex Mariánský

Meth – Život Metodějův

Mosk^b – ruskocírkevněslovanský text úplného apoštola z 15. století

Napis – teologický traktát Napisanije o pravěji věřě

Naum – legenda o sv. Naumovi

Nicod – Nikodémovo apokryfní evangelium

Nom – Metodějův Nomokánon

Novg – Novgorodské listy

Ochr – Ochridský apoštol

Ostr – Ostromirův evageliář

Par – žaltář Pařížský

Pog – žaltář Pogodinův

Prag – Pražské listy hlaholské

Rumj – Rumjancevská apokalypsa

Ryl – Rylské hlaholské listy

Sav – Savvina kniha

Sin – Žaltář Sinajský

Slepč – apoštolář Slepčenský

Sluck – Žaltář Slucký

Služ – Liturgie sv. Basila Velikého

Sud – Zakon sudnyj ljudem

Supr – Supraslský kodex

Šiš – apoštolát Šišatovacký

Ust' – Zakon sudnyj ljudem z Ust'uzské kormčí knihy

Venc – První staroslověnská legenda o sv. Václavu

VencNik – Druhá staroslověnská legenda o sv. Václavu

Vit – Život sv. Víta

VitGlag – Hlaholský zlomek legendy sv. Víta

Zach – Zachariův parimejník

Zlat – Liturgie sv. Jana Zlatoústého z Novgorodského rukopisu

Zogr – kodex Zografský

Zkratky biblických knih

Da – Proroctví Daniela proroka

Ex – Exodus, Druhá Kniha Mojžíšova

Gn – Genesis, První Kniha Mojžíšova

J – Janovo Evangelium

L – Lukášovo Evangelium

Mk – Markovo Evangelium

Mt – Matoušovo Evangelium

Sk – Skutky apoštolů

Zj – Zjevení sv. Jana

Ž – Kniha Žalmů